

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ

**ΧΟΡΟΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΙΚΗ
ΖΩΗ
ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΑΚΡΗ ΕΛΑΣΣΟΝΑΣ**

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ
ΤΣΙΑΝΑΚΑ ΖΩΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

ΤΡΙΚΑΛΑ
2004

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΑΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 4340/1
Ημερ. Εισ.: 10-03-2005
Δωρεά:
Ταξιδετικός Κωδικός: ΠΤ - ΤΕΦΑΑ
2004
ΤΣΙ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ.....	5
ΓΕΝΙΚΑ.....	6
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ	
Α. ΥΛΙΚΟΣ ΒΙΟΣ	
Κατοικία.....	8
Τα σπίτια.....	8
Έπιπλα και σκεύη του σπιτιού.....	8
Ρουχισμός.....	9
Β. ΕΝΔΥΣΗ	
Ανδρική φορεσιά.....	9
Γυναικεία φορεσιά.....	10
Παιδική φορεσιά.....	11
Γ. ΚΑΛΛΩΠΙΣΜΟΣ-ΚΟΜΜΩΣΗ	
Γυναικών.....	11
Ανδρών.....	12
Δ. Κοσμήματα.....	12
Ε. ΔΙΑΤΡΟΦΗ	
ΤΡΟΦΕΣ.....	12
ΠΟΤΑ.....	13
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ	
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΒΙΟΣ	
Γεωργία.....	14
Αγροτικές εργασίες.....	14
Είδη χωραφιών.....	14

Επαγγέλματα.....	15
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ	
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ	
ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ	
Γέννηση.....	15
Εγκυμοσύνη.....	16
Πρώτες φροντίδες.....	16
Βάπτισμα.....	16
Παιχνίδια.....	17
ΓΑΜΟΣ	
Αρραβώνες.....	17
Γάμος.....	21
ΚΥΚΛΟΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ	
ΓΙΟΡΤΕΣ	
Χριστούγεννα.....	24
Αι-Βασιλιού.....	24
Τα Φώτα-Θεοφάνια.....	29
Απόκριες.....	31
Πάσχα.....	32
Πρωτομαγιά.....	36
Πανηγύρι.....	37
Αι –Γιάννης ο Κλήδονας.....	38
Πιρπιρούνα.....	40
ΜΟΥΣΙΚΗ –ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ-ΧΟΡΟΙ	
ΜΟΥΣΙΚΗ.....	42
Μουσικά όργανα.....	42
Χοροί.....	43
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ.....	44
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	45

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της παρούσης εργασίας ήταν η μελέτη και καταγραφή του χορού ,της κοινωνικής και εθιμικής ζωής του χωριού Άκρη Ελασσόνας. Συγκεκριμένα έγινε μια προσπάθεια καταγραφής ηθών και εθίμων, χορών και τραγουδιών καθώς επίσης και της κοινωνικής συμπεριφοράς του χωριού. Έχουμε να κάνουμε με σημαντικά στοιχεία του τόπου απ' τη μια τα ήθη και έθιμα και από την άλλη η μελέτη και καταγραφή των χορών της τοπικής κοινωνίας.

Ο Ελληνικός παραδοσιακός χορός δεν είναι ένα αόρατο, χαώδες και ασαφές θέαμα. Είναι μια πραγματικότητα ,είναι κάτι που γίνεται. Είναι γεγονός που φαίνεται ,είναι φανερό και αληθινό. Το χορευτικό γεγονός δεν είναι μια μηχανική αντίδραση που προκαλείται από ανάλογα ερεθίσματα. Είναι δημιουργικό γίνεσθαι. Οι άνθρωποι δεν οδηγούνται στο χορό ως μάζα,<< απροσωποποιημένες σχέσεις>>.Οδηγούνται ως άτομα σκεπτόμενα, λογικά ,κοινωνικά ιστορικά, ως πρόσωπα. Κινητήρια δύναμη είναι ο ίδιος ο άνθρωπος, ο οποίος κινείται για να συμμετέχει στον <<κοινό λόγο>> του χορού.(Ζήκος- Παναγιωτοπούλου 1990: σελ.11-23).

Τα ήθη και έθιμα χαρακτηρίζουν και πλαισιώνουν την κοινωνική του κάθε τόπου. Οι λέξεις ήθη και έθιμα αλληλοσυμπληρώνονται νοηματικά. Απόδειξη για αυτό είναι ότι πηγαίνουν μαζί και όχι μόνο στη δική μας γλώσσα. Τα ήθη αποτελούν από μια άποψη ένα άμορφο υλικό συμπεριφοράς των μελών των κοινωνικών ομάδων. Είναι τα αισθήματα, οι αντιλήψεις, οι νοοτροπίες, οι κλίσεις που επικρατούν σε μια δεδομένη εποχή. Αυτά ακριβώς τα ήθη και έθιμα προσπαθούμε να μελετήσουμε στην έρευνα αυτή.(Μερακλής 1998:σελ.7).

Η κοινωνία συμβάλει σημαντικά στην πορεία και την <<τύχη>>των παραπάνω στοιχείων ηθών –εθίμων και χορού.

Οι τοπικές παραδόσεις δεν είναι θεσμοθετημένες και τυποποιημένες .Από τη στιγμή που η λειτουργία τους απομακρύνεται από την εσωτερικά προσδιοριζόμενη αναπαραγωγή μιας τοπικής κοινωνίας και ανάγεται σε κεντρική διευθέτηση που στοχεύει σε μια πλαστή ομογενοποίηση επέρχεται η αλλοίωση και ίσως ακόμη και η διάλυση.(Παπακώστας :σελ 261)

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την πραγματοποίηση αυτής της έρευνας ήταν η παρακάτω :

- συμμετοχική παρατήρηση, επιτόπια έρευνα που περιλαμβάνει άμεση παρατήρηση του χορού και των κινήσεων που την αποτελούν, συνεντεύξεις για το χορό, συνεντεύξεις για το χώρο και το χρόνο,
- περιγραφή του χορού: συμμετοχή στα χορευτικά δρώμενα ,καταγραφή των κινήσεων ,καταγραφή ηθών και εθίμων .

Για την έρευνα των παραπάνω στοιχείων χρησιμοποιήθηκαν: κασετόφωνο, βίντεο και φωτογραφικό υλικό. Σημαντικός σύμβουλος και βοηθός ήταν η βιβλιογραφία που υπήρχε σχετικά με το χωριό.

Δυσκολίες που αντιμετώπισα κατά την πορεία της έρευνας:

Από το ξεκίνημα της έρευνας είχα να αντιμετωπίσω το πρόβλημα ότι εγώ η ίδια ήμουν μέλος της κοινότητας, του χωριού Άκρη. Με δεδομένο αυτό το στοιχείο οι πληροφόρητες κατά την διάρκεια των συνεντεύξεων θεωρούσαν αυτονόητο ότι εγώ γνώριζα όλα αυτά που ζητούσα να μου πούνε οι ίδιοι. Χαρακτηριστικά ήταν τα λόγια τους <<αφού μωρέ κουρίτσι μ' τα ξέρεις αυτά τι μας ρωτάς;>> Στην προσπάθεια μου να μάθω όλα τα στοιχεία για τα ήθη – έθιμα και τους χορούς της κοινότητας που γεννήθηκα και μεγάλωσα επιστράτευσα όλη τη δύναμη και διάθεση που είχα, ώστε το αποτέλεσμα να είναι καλό και να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα όσο πιο πιστά γίνεται. Άλλο πρόβλημα εκτός από αυτό της εντοπιότητας δεν παρουσιάστηκε. Η βοήθεια που μου προσέφεραν οι κάτοικοι του χωριού ήταν σημαντική.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους με βοήθησαν στην πραγματοποίηση αυτής της έρευνας. Τους κατοίκους και τους πληροφορητές που είχαν την υπομονή και με δέχτηκαν όταν εγώ χρειάστηκε να τους επισκεφτώ δύο και τρεις φορές, τις γυναίκες του χωριού για τις συγκεντρώσεις που κάναμε και πολλές φορές παραμέριζαν τις δουλείες τους για να βοηθήσουν εμένα, τους συγγενείς μου για τις πληροφορίες που μου έδωσαν. Ιδιαίτερα θέλω να ευχαριστήσω την οικογένεια μου που με στήριξε σ' αυτή τη προσπάθεια και τους καθηγητές μου Παπακώστα Χρήστο και Δήμα Γιάννη που με τις οδηγίες τους και την διδασκαλία τους μου έδωσαν τις σωστές κατευθύνσεις για την πραγματοποίηση της έρευνας.

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

ΓΕΝΙΚΑ

Η Άκρη είναι ένα μικρό ορεινό χωριό με 120 κατοίκους το χειμώνα και 300 το καλοκαίρι στο βορειοδυτικό τμήμα του νομού Λάρισας. Είναι χτισμένη στις πλαγιές των Καμβουνίων, στα όρια των δύο νομών της Λάρισας και της Κοζάνης. Ανάμεσα στα δύο χωριά Λουτρό και Λιβαδερό. Το έτος 1825 στον κώδικά της Μονής της Αγίας Τριάδας Γιαννωτάς αναφέρεται σαν Μπισιρτσιά. Το παλιό όνομα του οικισμού ήταν Πεσηριτζιά, Μεσαρίτζα- Μπεσηρίτσα - Μπισιριτσιά -Μπισιρτσιά. Η λέξη πιθανόν αλβανική ή τούρκικη ίσως να είναι παράγωγη της λέξης μπιζέρισα, που σημαίνει βαρέθηκα ,κουράστηκα.(Το μοναστήρι της Αγίας Τριάδας, Γιαννωτά Ελασσόνας 1980:σελ.53-59).

Χαρακτηριστικά, το χωριό κατά τον 16 και 17ο αιώνα ήταν ένα από τα μεγαλύτερα χωριά της περιοχής. Μετά το 1950 ο πληθυσμός του οικισμού ελαττώθηκε εξαιτίας της αστυφιλίας για να μείνουν 329 άτομα κατά την απογραφή του 1981(Κώδικα της Ζάμπουρδας των Γρεβενών:σελ 126). Αξίζει να σημειώσουμε πως το χωριό ήταν βακούφκου¹. Οι κάτοικοι δούλευαν στα χωράφια και καλλιεργούσαν καλαμπόκι , κριθάρι και το μοίραζαν με το μοναστήρι. Το μισό έπαιρνε το μοναστήρι και το υπόλοιπο μισό το κρατούσαν οι ίδιοι. Το δέκατο όπως το ονόμαζαν. Το 1932 έγινε απαλλοτρίωση και οι κάτοικοι του χωριού υπέβαλαν παράβολα για να πάρουν κλήρους. Το 1953 πήραν τους κλήρους, έγινε διανομή και ουσιαστικά η δράση και οργάνωση του χωριού ξεκινάει από αυτή τη στιγμή και έπειτα (Κοντοτάσιος Αλέξανδρος 2004).

Το χωριό όμως έχει να αντιμετωπίσει ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα. την αστυφιλία ,μετανάστευση. Μεγάλο μέρος του πληθυσμού μετακινείται στα μεγάλα αστικά κέντρα συνήθως Αθήνα, αρκετοί στο εξωτερικό Γερμανία και Αυστραλία.

Η συγκοινωνία του χωριού γίνεται μέσω Λουτρού προς Ελασσόνα και Λιβαδερού προς Κοζάνη. Έχει άφθονα νερά μέσα και έξω από το χωριό. Το κλίμα είναι ηπειρωτικό με βαρύ χειμώνα και δροσερό καλοκαίρι. Το χειμώνα οι

¹ Βακούφκου= κτήμα της εκκλησίας

κάτοικοι αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα μετακίνησης από τα πολλά χιόνια που σκεπάζουν τους δρόμους είτε αυτούς που οδηγούν στα γύρω χωριά, είτε αυτούς που οδηγούν προς τις στάνες όπου οι άνθρωποι είχαν το βίος τους, τα κοπάδια τους. Το χιόνι κυμαίνεται ανάμεσα στους 50 με 1.50 μέτρο κατά μέσο όρο. Το καλοκαίρι είναι δροσερό. Όλα αυτά αποτελούν ένα ιδεώδες καταφύγιο για πολλούς και ιδιαίτερα για ανθρώπους των πόλεων.

Μπαίνοντας κανείς στο χωριό αισθάνεται ένα όμορφο συναίσθημα καθώς τον αποδέχεται με γλυκύτητα και καλοσύνη η πετρόκτιστη εκκλησία του Αγίου Ιακώβου, με καταπράσινη και νοικοκυρεμένη την αυλή της και μια πλατεία(παλαιότερα την πλατεία την αποκαλούσαν μεσοχώρι) εξίσου όμορφη, με πράσινο, δέντρα και παιδική χαρά. Ιδανικός χώρος για τους μικρούς εξερευνητές τα παιδιά. Πιο κάτω στη αριστερή πλευρά του κεντρικού δρόμου βρίσκεται το σχολείο και απέναντι ακριβώς το κοινοτικό κέντρο. Καθώς πλησιάζεις στην άλλη άκρη του χωριού μια μεγάλη πέτρινη βρύση εκτείνεται μπροστά σου.

Αξίζει να σημειώσουμε πως το χωριό γνώρισε πολέμους. Όπως χαρακτηριστικά μας λέει η κυρα –Ελπινίκη <<όχι μόνο πρόλαβα πόλεμο ,αλλά τον έζησα κιόλας, καλύτερα να μην τα θυμάμαι όμως>>.Το χωριό Άκρη αποτελεί τον τόπο καταγωγής του γνωστού λήσταρχου Θωμά Γκαντάρα.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΥΛΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

A. ΚΑΤΟΙΚΙΑ

1. Τα σπίτια

Τα σπίτια ήταν πετρόκτιστα από πέτρα και ξύλο. Αυτά ήταν τα υλικά που προσέφερε η φύση του χωριού, εξασφαλίζοντας έτσι ένα ανθρωπογενές περιβάλλον προσαρμοσμένο στο φυσικό χώρο. Η απόλυτη αρμονία. Τίποτε το περιττό, τίποτε το αλαζονικό. Ο οίκος αποτελεί απλά μια άλλη μορφή κατοικίας οικείας στη μεγάλη κατοικία της φύσης. Όλα τα σπίτια είχαν την ίδια αρχιτεκτονική.

2. Έπιπλα και σκεύη του σπιτιού

Έπιπλα οι παππούδες μας είχαν λιγοστά. Καθόταν καταγής, κοιμόταν καταγής και τρώγαν καταγής, βάζοντας τις πιο πολλές φορές μια χωματένια μσούρα², πιάτο και λιγοστά ξύλινα χλιάρια³. Έπαιρνε ο ένας μια μπουκιά και μετά το έδιναν στον διπλανό τους. Εδώ ίσως ταιριάζει η παροιμία ``σαράντα γύφτοι με ένα χλιάρι`` (Κοντοτάσιου Ιωάννα 2004). Μετά έφτιαξαν το στρογγυλό τράπιζου⁴ ή σουφρά όπως είναι γνωστός καθώς και τον μακρυτράπιζου τον οποίο τον χρησιμοποιούσαν για τις προξυνιές. Τα περισσότερα σπίτια δεν είχαν μακρυτράπιζου, παρά τον δανείζονταν από άλλους. Είχαν βέβαια την άρκλα⁵, όπου φύλαγαν το ψωμί, μιας που οι οικογένειες ήταν πολυμελής και φτωχές και το ψωμί ήταν η βασική τους τροφή. Κρεβάτια δεν είχαν αλλά είχαν για την κούνια του μωρού την λεγόμενη σαρμάντζα⁶. Την σαρμάντζα την έφτιαχναν από μεγάλο κορμό καμένου δέντρου ή σάπιου κορμού, του οποίου πελεκούσαν και αφαιρούσαν καλά το εσωτερικό του. Αυτό ήτανε και το πρώτο κρεβατάκι του μωρού

² Μσούρα=πιάτο

³ χλιάρια=κουτάλια

⁴ τράπιζου=τραπέζι

⁵ άρκλα=ξύλινο ντουλάπι κουζίνας όπου φύλαγαν το ψωμί

⁶ σαρμάντζα=είδος παιδικής κούνιας

Για το μαγείρεμα του φαγητού είχαν το μπακουρένιο τσέντζερι⁷, το τηγάνι, τα ταψιά⁸. Από κανενός το σπίτι δεν έλειπε το τσουκάλι, όπου τις ατέλειωτες νύχτες του χειμώνα έβραζαν τα πατροπαράδοτα φασόλια ή στα νυχτέρια το καλαμπόκι. Τα ταψιά τα χρησιμοποιούσαν για να ψήνουν τις πίτες και τις κουλούρες, ενώ το ψωμί το έψηναν σε ένα είδος χωματένιου ταψιού, το οποίο το έφτιαχναν οι ίδιοι με πηλό. Για το ζύμωμα του ψωμιού είχαν το σκαφίδι (Τσιανάκα Βασιλική 2004).

3. Ρουχισμός

Στο πάτωμα έστρωναν τα σαίσματα⁸. Τα σαίσματα ήταν φτιαγμένα από γδόμαλλο⁹ και ήταν πολύχρωμα. Αφού τα ύφαιναν τα έδιναν, στη συνέχεια στο μαντατζή ο οποίος τα πήγαινε ``στο μαντάνι και τα χτύπαγε``. Γινόταν πολύ σκληρά και αδιάβροχα. Για σκεπάσματα είχαν τις τσέργκες¹⁰ και τις βελέντζες, στείρες με ή χωρίς φλόκο, τις οποίες και πάλι αφού υφανθούν, μεταφέρουν στο μαντάνι. Τα μαξιλάρια είναι επίσης μάλλινα γνωστά ως προσκέφαλα(Τσιανάκα Λαμπρινή 2004).

B. ΕΝΔΥΣΗ

1.Ανδρική φορεσιά

Οι φορεσιές στην Άκρη ήταν ίδιες χειμώνα καλοκαίρι, νύχτα- μέρα μια που ο κόσμος δεν ξεντύνονταν για να κοιμηθεί παρά, όπως ήταν ντυμένος ,ξάπλωνε χωρίς βέβαια τα υποδήματα. Απλά το χειμώνα φόραγαν την κάπα ή το ταλαγάνι. Φόραγαν πρώτα το κατασάρι¹¹ με τα φανέλια. Το κατασάρι ήταν υφαντό με κοντά μανίκια δύο με τρία δάχτυλα πάνω από τον αγκώνα και από κει μέχρι τον καρπό φόραγαν τα φανέλια με τις μπιρμπίλις τα οποία ήταν πλεκτά μανίκια τα οποία έραβαν στο υπόλοιπο ρούχο. Από πάνω φόραγαν το

⁷ τσέντζερι= κατασρόλα

⁸ σαίσματα= γιδομαλλίσιο χαλί

⁹ γδόμαλλο= μαλλί από κατσίκια

¹⁰ τσέργκες= μάλλινες κουβέρτες

¹¹ κατασάρι= μάλλινη φανέλα

φαρδοκάμσου¹², το οποίο ήταν μακρύ τέσσερα δάχτυλα πάνω απ το γόνατο, μονοκόμματο, ραμμένο στο λοξό.

Παπούτσια για τις καθημερινές είχαν τα γουρνουτσάρουχα¹³, ενώ για τις γιορτές μαύρα τσαρούχια με φούντες. Στο κεφάλι φόραγαν μαύρα σκουφιά, πλεκτά, υφαντά και σπάνια μαύρα βελούδινα. Αυτή ακριβώς ήταν και η διαφορά τις καθημερινής στολής από τη γαμπριάτικη στο σκουφί,(που ήταν βελούδινο και στα μαύρα τσαρούχια).

2. Γυναικεία φορεσιά

Η γυναικεία φορεσιά αποτελούνταν από :κατασάρι, μάλλινο υφαντό με κοντά μανίκια περίπου ένα δάχτυλο πάνω από τον αγκώνα. Πάνω από το κατασάρι φορούσαν άσπρο, μακρύ πουκάμισο που έφθανε μέχρι τη μέση της γάμπας. Το πουκάμισο ήταν μονοκόμματο , στο λοξό ραμμένο και κούμπωνε στο λαιμό και προς τα κάτω μέχρι και το στήθος. Τα κουμπιά ήταν υφασμάτινα και κούμπωναν από την άλλη μεριά με θυλάκια. Πάνω από το πουκάμισο φορούσαν το σιγκούνι. Το κεφαλόδεμα ήταν μαύρη μάλλινη κορδέλα. Στο κεφάλι φόραγαν τις μισάλες¹⁴ από άσπρο ύφασμα με γκουργκούλι. Στα πόδια φόραγαν μάλλινες κάλτσες, τα γνωστά σκούνια¹⁵.

Όταν έκαναν δουλειές για να μην λερώνουν το σιγκούνι, το έπιαναν από τις κάτω άκρες και το γύριζαν προς τα πίσω. Για να το κρατάν πίσω είχαν έναν αϊτό(Τσιανάκα Λαμπρινή 2004).

Γύρω στο '20 εμφανίζεται και η πρώτη φούστα στο χωριό και έτσι αρχίζει η σταδιακή αλλαγή της φορεσιάς. Οι πρώτες φούστες ήταν αμάνικες. Οι τραχηλίες ήταν μάλλινες ή βελούδινες από μπλε, πράσινο ή καφέ χρώμα. Ήταν όλες μεσάτες και κούμπωναν με ζάβες¹⁶ -κόψες και μακριές όσο να καλύπτουν το γόνατο. Έτσι εμφανίζονται και οι πρώτες μαντίλες. Τα μαύρα μαντήλια με κρόσσια. Οι ποδιές, οι επίσημες ήταν από βελούδο ή στόφα με δαντέλες στο κάτω μέρος και μάλιστα φοδραρισμένες. Οι καθημερινές ήταν υφανμένες και κεντημένες και στο τελείωμα τους είχαν φούντες.

¹² φαρδοκάμσου= γυναικείο πουκάμισο

¹³ γουρνουτσάρουχα= παπούτσια φτιαγμένα από δέρμα από γουρούνι

¹⁴ μισάλες= μαντήλια

¹⁵ σκούνια= μάλλινες κάλτσες

¹⁶ ζάβες= κόπιτσες

Τα γουρνοτσάρουχα αντικαταστάθηκαν από τα λαστιχένια παπούτσια. Η νυφιάτικη στολή μοιάζει με την καθημερινή, για να μην πούμε πως ήταν η ίδια.

3. Παιδική φορεσιά

Αγόρια και κορίτσια, χειμώνα καλοκαίρι ντύνονταν το ίδιο. Μέχρι δέκα χρονών περίπου φόραγαν κατασάρια από μέσα και φούστα μακριά απ' έξω. Για κάλτσες φόραγαν τα σκούνια, μαύρα με σχοινί που δένει κάτω από το γόνατο. Μετά την ηλικία των δέκα χρονών φόραγαν κανονικές γυναικείες ή αντρικές φορεσιές.

Γ. ΚΑΛΛΩΠΙΣΜΟΣ-ΚΟΜΜΩΣΗ

1. Γυναικών

Τα μαλλιά τα άφηναν μακριά και τα έπλεκαν πλεξούδες. Στο τέλος, τέσσερα δάχτυλα πριν τελειώσει η πλεξούδα έπλεκαν μαζί με τα μαλλιά και χρωματιστές κλωστές με τις οποίες έδεναν τις πλεξούδες. Ωραίο μαλλί θεωρούνταν το πολύ πυκνό και μακρύ. Όταν ήθελαν να πουν πως κάποια είχε ωραίο μαλλί έλεγαν ``τι γραμμένα μαλλιά, σαν βρουντουκαλιές¹⁷`` , ταυτίζοντας το ωραίο με τα φίδια δεντρογαλιές (Γκαντάρια Ελπινίκη 2004).

Ένα άλλο στοιχείο καλλωπισμού ήταν τα ``τατουάζ``. Τα τατουάζ τα γνώρισαν οι κάτοικοι του χωριού κατά την διάρκεια του πολέμου όπου αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν το χωριό και να ζήσουν στο Λιβαδερό (γειτονικό χωριό). Τα απογεύματα της Κυριακής και τις γιορτές μαζευόταν τα κορίτσια και κεντούσαν τα χέρια ή ``έκαναν γράμματα`` όπως τα έλεγαν. Στο ένα χέρι κεντούσαν κλαμπούρα¹⁸ και στο άλλο το όνομα. Στο μέτωπο και στο δεξί το χέρι ανάμεσα στον αντίχειρα και στον δείκτη κεντούσαν πάλι το σταυρό. Το σταυρό τον αποκαλούσαν ``το στέμμα τ' Χριστού``. Πολλές φορές στο ένα χέρι κεντούσαν το όνομα τους και στο άλλο έγραφαν την ημερομηνία γέννησης. Ήταν ένα είδος ταυτότητας μιας και ήταν αγράμματοι, το σημάδι του σταυρού στο

¹⁷ βρουντουκαλιές= το φίδι δεντρογαλιά

¹⁸ κλαμπούρα = κορμός δέντρου, φυτού

μέτωπο συμβόλιζε το θρήσκευμα για να ξεχωρίζουν από τους αλλόθρησκους της περιοχής. Το σταυρό ανάμεσα στον αντίχειρα και στον δείκτη τον έκαναν για να έχουν τη δύναμη του σταυρού.(Τσιανάκα Λαμπρινή 2004).

2.Ανδρών

Τα αγόρια και οι άντρες κουρεύονταν. Τα έκοβαν σχετικά κοντά γύρω γύρω, αλλά πάνω από μέτωπο τα άφηναν μεγαλύτερα και τα χτένιζαν προς τα πίσω. Το μουστάκι που στην πλειοψηφία είχαν όλοι οι άντρες ήταν στοιχείο ανδρισμού. Έτσι ενώ δεν άφηναν μούσι, άφηναν μουστάκι. Οι άνδρες άφηναν μακριά τα μαλλιά όταν πενθούσαν, καθώς επίσης άφηναν και μακριά τα γένια(Τσιανάκας Βασίλειος 2004).

Δ. ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ

Τα κοσμήματα κατά το πλείστον χαντρείνα¹⁹. Τα κατασκεύαζαν οι ίδιες οι γυναίκες. Ασημικά δεν υπήρχαν εξαιτίας της δύσκολης οικονομικής κατάστασης των κατοίκων. Αυτοί οι οποίοι είχαν στην διάθεση τους ασημικά ήταν γένη οικογενειών ληστών.

Ε. ΔΙΑΤΡΟΦΗ

1. ΤΡΟΦΕΣ

Η διατροφή τους βασίζονταν στο γάλα, στα γαλακτοκομικά προϊόντα, στο ψωμί από σικάλευρο και καλαμποκάλευρο και στα διάφορα χόρτα. Το κρέας ήταν λιγοστό και αυτό κατά την διάρκεια των Χριστουγέννων. Για λίπος στη

¹⁹ χαντρείνα= φτιαγμένα από χάντρες

μαγειρική χρησιμοποιούσαν το ζωτικό λίπος τη γνωστή λίγδα²⁰ τα φαγητά τα μαγείρευαν με λίγδα προσθέτοντας κόκκινο πιπέρι, αλάτι και δυόσμο. Τα πιο γνωστά και διαδεδομένα φαγητά ήταν τα παρακάτω:

- Το κουρκούτι
- Κουρκούτι με πατάτες
- Τραχανάς
- Φασολάδα
- Πατάτες
- Λάχανα
- Κολοκυθόριζο²¹
- Κρεμμύδια
- Πατσά
- Κρεμυδοκεφτέδες
- Τηγανιά
- ψωμί
- Βασιλόπιτα
- Τυρόπιτα
- Λαχανόπιτα
- Κρεμμυδόπιτα
- Πρασόπιτα
- Κολοκυθόπιτα
- Μπομπότα γαλατόπιτα
- Λειτουργιές²²
- Κουλούρες
- Λίπη όπως λίγδα ,βούτυρο
- Διάφορα γαλακτοκομικά

2. ΠΟΤΑ

Στις προξυνιές και στις χαρές κέρναγαν κρασί που είτε ήταν δικής τους παραγωγής είτε το αγόραζαν από τα χωριά της Ελασσόνας και ρακί .Το κρασί

²⁰ λίγδα= ζωτικό λίπος

²¹ κολοκυθόριζο= φαγητό που γινόταν με κολοκύθη και ρύζι

²² λειτουργιές =πρόσφορο

δεν έλειπε ποτέ από τα σπίτια πλούσιων και φτωχών. Το πρόσφεραν σε όλα τα τραπεζώματα, είτε στα υψώματα όπως έλεγαν τις ονομαστικές εορτές ή σε έκτακτη επίσκεψη .Το θεωρούσαν ευλογημένο .Ο καφές επίσης συνηθιζόταν πολύ, ιδιαίτερα από τους άνδρες συνήθως τις πρώτες πρωινές ώρες και τον έφτιαχναν μόνοι τους.

Τσάι έπιναν μόνο οι άρρωστοι ή όταν νήστευαν.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Α. ΓΕΩΡΓΙΑ

Η γεωργία και η κτηνοτροφία αποτελούσαν και αποτελούν βασική πηγή εσόδων για το χωριό. Εκεί στηρίζεται η οικονομία του τόπου. Μερικά από τα καλλιεργούμενα είδη είναι:

- Πατάτες
- Καλαμπόκι
- Φασόλια
- Βρίζα(σίκαλη)σιτάρι
- Καπνά

Β. ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- χορτάρι
- κλαδί
- βαλάνι

Γ. ΕΙΔΗ ΧΩΡΑΦΙΩΝ

- μπαχτσές ή αυλαγός

Δ. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ

- Γανουτάς²³
- Ντραγάτης²⁴
- Βαλμάς²⁵
- Γελαδάρης
- Σαμαράς
- Ξυλογλυπτική

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Α. ΓΕΝΝΗΣΗ

Μόλις το ζευγάρι παντρευόταν έπρεπε να κάνει παιδιά και μάλιστα πολλά ``όσα δώσει ή Θιός²⁶`` (Κοντοτάσιου Ιωάννα 2004). Επιδίωκαν να κάνουν τουλάχιστον έξι. Τα πολλά παιδιά τα θεωρούσαν πλούτο και αυτό γιατί θα δούλευαν και θα πήγαιναν καλά τα ``οικονομικά του σπιτιού``. Και βέβαια ήθελαν γιους. Γιατί τα κορίτσια αφού θα παντρευόταν θα έφευγαν από το σπίτι, ενώ απο τα αγόρια κάποιος θα γηροκομούσε τους γονείς. Παιδιά λέγανε βέβαια το αγόρι και σουγκάρι το τελευταίο παιδί της οικογένειας .Αν τυχόν η νύφη αργούσε να μείνει έγκυος άρχιζαν τα προβλήματα στην οικογένεια μην τυχόν η νύφη είναι στείρα. Θα έπαιρναν από το εικονοστάσι όλα τα αγριολούλουδα που είχαν φυλάξει από τον Αι –Γιάννη τον Κλήδονα, θα

²³ γανουτάς= γανωτής

²⁴ ντραγάτης= αγροφύλακας

²⁵ βαλμάς= βοσκός αλόγων

²⁶ Θιός= Θεός

τα έβραζαν σε μια μπραγάτσα²⁷ και θα τα έδιναν στη νύφη (Τέλιου Αθανασία 2004).

B. ΕΓΚΥΜΟΣΥΝΗ

Όταν η νύφη έμενε έγκυος, το έλεγε πρώτα στη συννυφάδα και εκείνη με τρόπο στην πεθερά γιατί ντρεπόταν. Αφού το μάθαινε εκείνη φρόντιζε να το μάθει και όλο το χωριό. Ότι έτρωγαν πρώτα έδιναν στην έγκυο για να μην ζηλέψει και της πέσει το παιδί. Η πιο γνωστή μαμή του χωριού ήταν η γιαγιά – Ζωίνα (Κοντοτάσιου Ζωή) .(Τσιανάκα Λαμπρινή 2004)

Ακολουθούσαν όλες οι διαδικασίες του τοκετού. Η γυναίκες γεννούσαν τα παιδιά όρθιες στηριζόμενες από δυο γυναίκες. Η διαδικασία ήταν επίπονη και κουραστική.

Γ. ΠΡΩΤΕΣ ΦΡΟΝΤΙΔΕΣ

- Φάσκωμα του παιδιού
- Σαρμάντζα
- Λεχώνα
- Γάλα
- Μοίρες
- Φαγητό
- Σαράντισμα
- Ανατροφή του παιδιού

Δ. ΒΑΦΤΙΣΜΑ

Επειδή πολλά παιδιά πέθαιναν νωρίς το βάφτισμα γινόταν τους πρώτους μήνες, για να μην πεθάνουν τα παιδιά και έχουν αμαρτίες. Τον νουνό τον κληρονομούσαν. Θα ήταν εκείνος που είχε βαφτίσει και στεφανώσει τον πατέρα του παιδιού που επρόκειτο να βαπτισθεί. Η βάφτιση γινόταν συνήθως Κυριακή μετά από τη Θεία Λειτουργία. Αφού γινόταν η Βάφτιση το παιδί μπορούσε να ακολουθεί τη μάνα του μιας και εκείνη ήταν αναγκασμένη να συνεχίσει τις αγροτικές δουλειές της(Κουμαντζιά Ευθυμία 2004).

²⁷ μπραγάτσα = οικιακό σκεύος, μεγαλύτερο από την κατσαρόλα

Ε. ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

Πολλά παραδοσιακά παιχνίδια που παίζονταν στο χωριό ήταν συνήθως ομαδικά, χρησιμοποιώντας υλικά από το περιβάλλον όπως πέτρες ξύλα καρπούς από φυτά και φυσικά χαράζοντας στη γη. Κάποια από αυτά τα παιχνίδια ήταν τα εξής :

- Γκουρλίτσα
- Τζιουλικά
- Ν' τόπα τα' αλουνάκι
- Φλιούρια
- Κλέφτες
- Τα πιθαμές
- Το σχοινάκι
- Του φόρτουμα
- Τζιζ
- Τα φούτζια
- Τα καλουγράκια

Β. ΓΑΜΟΣ

1. ΑΡΡΑΒΩΝΑΣ

Αφού μάζευαν το βαλάνι²⁸ επέστρεφαν όλοι στο χωριό οπότε άρχιζαν και οι ``προξυνιές``. Την απόφαση την έπαιρναν οι γονείς και όχι οι δύο νεαροί. Αν τους ρώταγαν ``εσύ τι λες``, θα έπαιρναν τη στερεότυπη απάντηση ``ό,τι πει ο τρανός`` και εννοούσαν τον πατέρα. Ο γάμος δεν επιτρεπόταν μέχρι και τα τρίτα τα ξαδέρφια, αν ήταν από την ίδια φάρα με το ίδιο επίθετο, μεταξύ σταυραδερφών και των οικογενειών τους, μεταξύ παιδιών κουμπάρου και βαφτιστικών, μεταξύ των παιδιών που βαφτίστηκαν στην ίδια κολυμπήθρα κ .τ. λ. (Τέλιου Αθανασία 2004).Γνωστό είναι το τραγούδι:

²⁸ βαλάνι= καρπός δέντρου

``Αρχοντογιός παντρεύεται και παίρνει προσφυγούλα
προσφυγούλα, σι κλαίν τα μάτια μου.

Σαν τό μαθει η πιθιρά πολύ της βαρυφάνκει
Προσφυγούλα, σι κλαιν τα μάτια μου.

Πιάνει δυο φίδια ζουντανά, παίρνει τα τηγανίζει,
Προσφυγούλα, σι κλαιν τα μάτια μου.

-Κάτσει νύφ' μ' να φας να πεις , να καλουγιουματίσεις
προσφυγούλα, σι κλαιν τα μάτια μου.

Κι μι την πρώτη πιρουνιά πιθαίνει η προυσφυγούλα,
Προσφυγούλα ,σι κλαιν τα μάτια μου``.

Τα καπαρώματα²⁹ γινόταν συνήθως στο δρόμο προς τη σάνη ή το χωριό. Χαρίσματα της κοπέλας θεωρούνταν το πάχος, γιατί θα κατάφερνε να βγάλει πολύ δουλειά. Έτσι συνήθως κατάματα μιας μεγάλης γιορτής συνήθως τα Φώτα ή τ' Αι-Γιουργιού³⁰ ,μόλις σκοτείνιαζε μαζεύονταν το σόι στο σπίτι του γαμπρού, κερνούσαν κανένα ποτηράκι ρακί και ξεκινούσαν για το σπίτι της νύφης. Πολλές φορές η νύφη δεν γνώριζε τίποτα για τους αρραβώνες της. Την φώναζαν από το παιχνίδι και της ανακοίνωναν τους αρραβώνες της. Έτσι ξεκίναγαν για το σπίτι της νύφης όπως αναφέραμε παραπάνω με το εξής τραγούδι:

``πάψτει πιδιά μ' του φλάμπουρου,
πάψτει κι τα ντουφέκια,
να κατακάτσει η κουρνιαχτός,
να σηκουθεί η αντάρα
να καβαλικέψου τ' άλουγου,
να πάνου στην αγάπη``.

Καθώς πλησίαζαν στον μαχαλά της τραγουδούσαν:

``Ξύπνα περδικουμάτα μου, κι ήρθα στη γειτονιά σου,
χρυσά πλεξούδια σου' φερα, να πλέξεις τα μαλλιά σου.

²⁹ καπαρώματα= κλείνω συμφωνία

³⁰ Αι- Γιουργιού= Άγιος Γεώργιος

-Δεν το' ξερα λιβέντι μου, πως αγαπάς ειμένα,
να γίνου γης να μι πατείς, γιουφίρι να περάσεις,
να γίνου κι ασημόκουπα να σι κυρνώ να πίνεις``.

Κι όσο πλησίαζαν προς το σπίτι της νύφης :

``Σι όλουν τουν κόσμου πήγα, μωρ' κουντούλα μ'
κι σι όλουν τουν ντουινιά.

Σαν τα δικά σ' τα κάλοι, μωρ' κουντούλα μ'

Δεν βρήκα πουθινά.

Δεν ήρθα να σι πάρου, μωρ' κουντούλα μ'

Μόν' ήρθα να σει δω

Κάναν παρά δεν έχου, μωρ' κουντούλα μ,

Να σι στιφανουθώ.

Τα μπιλιτζίκια σ' είδα, μωρ' κουντούλα μ',

Τα δαχτυλίδια σου.

Τα είδα κριμασμένα, μωρ' κουντούλα μ',

Στα παραθύρια σου.

Σι όρκου δα σι βάλου, μωρ κουντούλα μ',

Κι στουν αφουρισμό.

Ποιος σ' έχει φιλημένη, μωρ' κουντούλα μ',

Στουν άσπρου τουν λιμό``.

Μόλις έφταναν στο σπίτι της νύφης εκείνη τους κέρναγε ξεκινώντας πάντα από το σόι του γαμπρού και ακολουθούσε το τραπέζωμα. Μετά το τραπέζωμα άρχιζε ο χορός με το τραγούδι:

``Λαφίνα μ' δεν παντρεύεσαι, Τούρκον άντρα να πάρεις
λε λαφίνα μου

Τούρκον άντρα να πάρεις, λε χαδιάρα μου

-Τι λες, τι λες ρε παλιότουρκε και συ παλιαρβανίτη!

Κάλιο να ιδώ το αίμα μου τη γη να κοκκινίσει

Παρά να ιδώ τα μάτια μου Τούρκος να τα φιλήσει``.

Ακολουθούσε:

``πέρασα που' να γιουφύρι
βλέπτου μια στου παραθύρι
μι τη μάνα της μαλώνει.
Μάνα, λέει πάντριψέ μι
Κι σπιτουνικουκυριψέ μι
Μόν' στα ξένα μη μι δώσεις
Πάλι δα του μιτανιώσεις
Ιγώ στα ξένα δα 'ρουστήσου
Κι ποια μάνα δα μιλήσου
Δα μιλήσεις την κουνιάδας
Την καλή σου συννυφάδα
Η κουνιάδα δεν αδειάζει
Η συννυφάδα δεν την νοιάζει``.

Πολύ γνωστό τραγούδι στα μεταγενέστερα χρόνια είναι και το τραγούδι:

``-Μπιζέρισα μωρ' μάνα μ' μαντήλια να κιντώ
κι θα τα παρατήσω να πάω να παντρευτώ
-Βαστά, κορή μου, βαστά κι τούτη τη χρουνιά
ωσπού να γίν' τα σιάρια, βαμπάκια κι κρασιά
τότι δα σι παντρέψου στουν πέρα μαχαλά``.

Το γλέντι διαρκούσε όλοι τη νύχτα. Τα χαράματα σηκωνόταν οι συμπέθεροι να φύγουν, αφού έπαιρνα έναν –έναν από το χέρι άρχιζαν να τραγουδούν:

``Γλυκοχαράζουν τα βουνά κι οι έμουρφες κοιμούνται,
κοιμούνται στα τραντάφυλλα, γλυκιούνται στα λουλούδια,
κι τα καημένα τα πιδιά στα ξένα τυραννιούνται.
Τα τρώει η λέρα του κουρμί κι τα φλουριά τη μέση,
Κι η φουντούλα η λιανή τους σάπισει τουν ώμου``.

Τραγουδώντας πήγαιναν μέχρι το σπίτι του γαμπρού και μετά σκορπούσαν.

2. ΓΑΜΟΣ

Μετά από τους αρραβώνες που διαρκούσαν χρόνια, ερχόταν και η ώρα του γάμου. Απ' τον Αι-Γιώργη ως τον Αι -Δημήτρη γάμοι δεν γινόταν και αυτό γιατί όλοι έλειπαν στα χωράφια και εκτός χωριού. Ο γάμος κρατούσε το λιγότερο μια βδομάδα σε αντίθεση με σήμερα που κρατάει μονάχα μια μέρα.(Γκαντάρας Αντώνιος 2004).Οι προετοιμασίες του γάμου γινόταν με τραγούδια και χορούς:

*`` η πιθιρά της νύφης όλη την εβδομάδα
τις στράτις φουκαλούσει, τη νύφη καρπιρούσει
-Νύφη μ' γιατί μας άργησεις κι άργησες να μας έρθεις;
Μ' άργησεν η μάνα μου κι άργησα για να έρθου
Έχει ραφτάδισ που ραφταν, κινήτρες που κιντούσαν
Μου ραφαν τα ρουχίτσια μου μ' ένα χρυσό βιλόνι``.*

Το ίδιο τραγούδι τραγουδούσαν κι όταν ερχόταν η νύφη στο σπίτι του γαμπρού. Την Παρασκευή θα έβγαζε η νύφη την αρμάτα³¹. Τα προικιά της ήταν όλα σε μονό αριθμό. Όταν έρχονταν τα μπρατίμια³² να πάρουν την προίκα τα φόραγαν και τα τραγουδούσαν. Κάτι που σήμερα στο χωριό δεν ισχύει. Το Σάββατο ερχόταν οι συγγενείς και οι φίλοι στο σπίτι του γαμπρού και της νύφης αντίστοιχα. Πριν αρχίσει το γλέντι οι μπρατίμοι πήγαιναν να φέρουν το νούνο³³. Όσο ο νούνος θα ξύριζε το γαμπρό οι γυναίκες θα τραγουδούσαν:

*``λούστει του γαμπρό σ' ένα χρυσό λίνι το χέρι απού τουν έλουζει έχει
κουμμάτι μάλαμα έχει κουμμάτι ασήμι``.*

³¹ αρμάτα= προίκα

³² μπρατίμια= φίλοι του γαμπρού, συνήθως ανύπαντροι που βρίσκονταν στο πλάι του γαμπρού, βοηθούσαν για την πραγματοποίηση του γάμου

³³ νούνος= ο νουνός

Μπρατίμια, με το τσίπουρο γυρίζουν όλο το χωριό.

Την Κυριακή το πρωί ο νούνος στόλιζε το φλάμπουρο. Ήταν ένα είδος σημαίας. Ένα ξύλινο κοντάρι που στην κορυφή του είχε ένα σταυρό και ένα πανί άσπρο. Στα τρία σημεία του σταυρού πέρασαν τρία μήλα. Το φλάμπουρο το κρατούσαν όλοι και χόρευαν με τη σειρά. Πήγαιναν στην εκκλησία και αφού γινόταν τα στέφανα το ζευγάρι και ο κόσμος χόρευαν στο δρόμο κάτω από την εκκλησία, στο μεσοχώρι. Αξίζει εδώ να σημειώσουμε πως οι γάμοι γινόταν πάντα ημέρα Κυριακή. Το γλέντι συνεχιζόταν μέχρι αργά το πρωί της επόμενης μέρας(Κουμαντζιά Ευθυμία 2004). Ακολουθεί αναλυτικά η περιγραφή από τον μπάρμπα -Αντώνη τον Γκαντάρα, οργανοπαίχτη του χωριού. Είναι γραμμένο από τον ίδιο.

Από το 1950, αφαί και πτω πρην μεταξεί
 σε δύο επαρχίες Ελλάδος και Σερβίας πως
 προγραμματίζονταν ένας γάμος. πρώτα πρώτα καθαρίζον
 οι εμφρονιμία βέβως γάμο αφιανή αυτώ ήταν ένα
 έθνος πατροπαράδοτω και εφόσον εμφρονιμία βέβως τα
 δύο συμπέδρια νίκη και γάμοτω το πρώτω και κύρια
 θέμα ήταν να ενημερώσουν τα νουνύ βέβως του γάμο
 γιατί χριαζόταν να κινή την προετοιμασία αφού ενημερώσει
 και αυτώ γινόνταν προίδειση με πρώτω και απτω ένα μήνα
 γιατί καιμία φούρα μπορούσε θνουνώς να αδυνατούσε
 και έπρεπε να βρουν όλα νουνύ αφού βέβως τους
 έδωνε την ευχήτου. Για να βρουν όλα νουνύ εφόσον
 βέβως είχαν αρκετώ προίδια με πρώτω και βέβως κοίτιον
 θα βρύνονταν. και αφού γινόνταν όλα αυτά βρύνονταν θνουνώς
 το κύρια θέμα ήταν να βρουν όργανα να πιζον
 το γάμο γιατί χωρίς όργανα ήταν αδύνατον να
 γίνει ένας γάμος το θεωρούσαν μετάη προετοιμασία
 και το γάμου μπορούσαν να τον αναβάλον εάν δεν
 βρύνονταν όργανα. έπρεπε ο γάμος να γίνει ~~εφ~~ ένας
 σύντομο με όργανα. Τώρα είναι όλα έτημα ο γάμος αρχίζει
 τα όργανα ξάββατω βράδυ πηρίαν ενώ σπιν του γάμο
 αφού τα κατηγορήζον με χαρά τα προσφέρων ποτω
 και μεζίδες βέβως αφού γάμος γίνετε μετά
 βράζανε τα όργανα πέρανε μερικά τραγούδια και
 μετά πηρίαν πέρανε το νουνύ ερχότανε στον γάμο
 το σπιν βάζανε τραπέζι τραγανε πηρίαν και μετά το
 φούτω αρχίζει το γίντη πρώτω βέβως θνουνώς,
 με την αμορφία του παν έχι κουντατόη και ογαμπρος

ΒΕΒΕΑ ΜΑΖΙΝΟΥΣ. Και όταν τέλει ο θάνατος με το γαμπρό
 και όλη η παρέα αρχίζουν όλη οι προσευχές μέχρι και
 το πρώτο ζυγίωμα υψιάνης. Έφυγε το πρεσβύτερο ο κύριος για
 το σπίτι του συνοδευόμενος βέβαια με τα όργανα και
 το μεγαλύτερο ζωνό ο γαμπρός με τα μπρατίνια και όση
 καθάριση θέλει πάνω με τα όργανα χερσώντας πάνω
 παχύνει στο νουνο τον περναρε ερχότανε στο σπίτι του
 γαμπρού τρώγει και μετά περνάει να πάει τη νύφ
 αφού θάνατος βέβαια μπροστά με το ψαγίπερω χερσώντας
 βέβαια διαστήμα πρώτον να φτάσει στο σπίτι της νύφης
 τα μπρατίνια φέρνουνε μπροστά για να πάρει να
 ποδίσαν τη νύφη και αφού ποδίσανε τη νύφη ζωνοχίρσο
 πιάω να συνοδεύουν το γαμπρό και αφού φτάνει στο
 σπίτι της νύφης ο γαμπρός ευχαριστεί ένα γέλιο και
 το περτάει πάνω όπως το σπίτι ψηλα όλο μπόρσε
 να φτάσει μακριά. Μετά ευχόμενος ο πεθερός και η πεθερά
 μαζί χερσώνταν το γαμπρό τον κερσώνανε όση είχαν
 και ~~ευχαριστεί~~ ευχαριστεί όλοι οι συγγενείς αφού τον χερσώνανε
 προσποδούσαν να τον ριξούν και καμία ποταριά αλά
 όμος τα μπρατίνια τον ψαγώνανε από ψηλά όπως
 ποτηρά βίβανε το χέρη να χτυπήσει τα μπρατίνια
 παντίμα στο αράζανε αλά καπνός από τους περού
 την έρχνε αυτώ το έδιγω συνεχίζοταν μέχρι το 70, 75
 αλά και τώρα καπνός καπνός συνεχίζει αυτώ το έδιγω
 Αφού βέβαια τέλει ο χερσώνος του γαμπρού κερσώνανε
 όλο το προσοπίω ταίπερα κροσία χήμα μεξέδες μετά
 αρχίζει ο χερσώνος οστών να ετημάσαν τη νύφη μόλις
 ή νύφη χήνοσαν έτιμη ζευνοούσαν γιατί ετήμασε

ΜΕ ΤΟ ΓΟΪΤΟΝ ΚΑΙ ΕΝΔΙΝΕΧΙΑ ΚΟΝΤΑ Η ΝΙΦΗ ΠΑΡΗ
 ΜΕ ΤΟ ΓΟΪΤΟΝ ΜΟΡΟΣ ΦΙΛΑΝΑΕ ΕΤΗΝ ΕΥΛΑΓΙΑ ΟΡΑΜΠΟΣ
 ΓΛΩΜΑΤΟΥΣΕ ΕΤΗΝ ΠΟΡΤΑ ΕΤΗΜΟΣ ΝΑ ΔΕΧΤΗ ΤΗ ΝΙΦΗ
 ΜΟΡΟΣ ΕΦΤΑΝΕ ΤΗΝ ΕΠΕΡΥΕ ΑΠΟ ΤΟ ΧΕΡΙ ΚΑΙ ΠΡΟΧΟΡΟΟΟΑ
 ΜΕΣΑ ΕΤΗΝ ΕΥΛΑΓΙΑ ΑΦΟΥ ΒΕΒΕΑ ΟΠΑΠΑΣ ΗΤΑΝ ΕΤΗΜΟΣ
 ΤΗΝΑΤΑΝ ΤΑ ΣΤΙΦΑΝΑ ΚΑΙ ΕΝΔΙΝΕΧΙΑ ΜΕΤΑ ΟΡΓΑΝΟ ΓΙΑ
 ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΓΑΜΠΡΟΥ ΜΟΡΟΣ ΦΙΛΑΝΑΕ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ Η
 ΜΑΝΑ ΤΟΥ ΓΑΜΠΡΟΥ ΗΤΑΝ ΕΤΗΜΗ ΧΕΡΕΠΟΥΣΗ ΤΗ ΝΙΦΗ
 ΚΑΙ Ο ΠΑΤΕΡΟΣ ΤΟΥ ΓΑΜΠΡΟΥ ΒΕΒΕΑ ΤΗΝ ΠΕΡΝΑΝΕ ΜΕΣΑ ΚΑΙ
 ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΚΕΡΑΓΜΑ ΓΙΑ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΧΛΟΜΑ Η ΝΙΦΗ ΤΗΝ
 ΚΕΡΝΑΧΑΝ ΜΕΤΗ ΒΕΒΕΑ ΚΑΙ ΤΟ ΓΑΜΠΡΟ ΑΦΟΥ ΤΗΝΟΖΑΝ
 ΟΨΑ ΑΥΤΟΙ ΒΡΕΝΑΝΕ ΣΑΝΑ ΕΣΩ ΑΡΧΗΖΕ Ο ΧΟΦΟΣ ΜΠΡΟΣΤΙ
 ΒΕΒΕΑ ΠΑΝΤΟ Η ΝΙΦΗ ΕΠΙΑΝΕ ΤΟ ΝΟΥΝΟ ΜΕΤΗ ΝΟΥΝΟ
 ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΟ ΣΟΧΩ ΤΟΝ ΕΧΕ Η ΝΙΦΗ ΜΕΤΟ ΓΑΜΠΡΟ ΟΡΕΑ
 ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ Η ΝΙΦΑΜΟΣ ΟΡΕΑ ΤΑ ΠΡΗΜΑΤΗΣ ΟΡΕΑ ΚΑΙ
 Η ΠΑΡΕΑ ΤΗΣ ΠΟΥ ΚΑΝΗ ΤΗ ΧΑΡΑΤΗΣ. ΕΝΑ ΤΡΑΧΟΥΣΗ
 ΣΑ ΣΑΣ ΠΩ ΕΠΑΝΟ ΣΤΟ ΡΕΦΗΝΗ ΧΟΦΑ ΣΤΟ ΜΑΤΙΑ ΤΟΥ
 ΓΑΜΠΡΟΥ ΠΟΥ ΔΙΑΣΕΣΑΝ ΤΗ ΝΙΦΗ ΕΝΑ ΤΡΑΧΟΥΣΗ
 ΣΑ ΣΑΣ ΠΩ ΕΠΑΝΟ ΕΤΗΝ ΚΟΘΑΡΑ ΝΑ ΣΗΑΥ Η ΝΙΦΗ
 ΚΑΙ Ο ΓΑΜΠΡΟΣ ΚΟΜΠΑΡΟΙ ΚΑΙ ΚΟΘΜΠΑΡΑ ΜΟΡΟΣ
 ΑΡΧΗΖΕ ΝΑ ΝΥΧΤΟΝΗ ΓΛΩΜΑΤΟΥΣΕ - Ο ΧΟΦΟΣ
 Ο ΝΟΥΝΟΣ ΕΦΗΥΕ, ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΤΟ ΓΟΪ
 ΤΟΥ ΓΑΜΠΡΟΥ ΠΗΧΕΝΟΝΕ ΜΕΣΑ ΚΑΙ ΟΙΝΕΧΙΣΟΤΟΝ
 ΤΟ ΧΕΝΤΗ ΔΙΟ ΤΡΗΣ ΩΡΕΣ ΜΕΤΑ ΠΑΡΗ ΠΗΧΕΝΑ
 ΜΕ ΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΠΕΡΝΑΝΕ ΤΟ ΝΟΥΝΟ ΕΛΧΟΤΟΝΕ
 ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΓΑΜΠΡΟΥ ΒΕΒΕΑΝΕ ΤΡΑΠΕΣΗ ΤΡΟΧΑ
 ΚΑΙ ΜΟΡΟΣ ΤΕΛΗΝΑΝ ΑΡΧΗΖΕ Ο ΧΟΦΟΣ ΜΕΧΕ ΤΟ
 ΠΡΩΪ ΜΕΡΟΣ ΣΗΜΕΡΟΝΕ ΚΑΙ Ο ΝΟΥΝΟΣ ΗΤΑΝ ΕΤΗΜΟ

να φύγει αρχίζανε το τραγούδι, μάτρε νόονε
 αίσια απόψι έχο πεντε αρχια ψαμίνα
 και αζο πεντε σουσηαμίνα, πετηζο τσουχραμίνα
 και στον πατω σπασιτο έχουε ο νοονος
 και τα μπρατιγία βράζανε τα πενιό της
 νήφης από τα μπωζοφ φοραγανλ ώφα από
 στα φοστάνη η φοστια και αρχίσε ο χορός
 μέχρι το μεσημέρι. ήταν παζία ο γάμος μιά
 μεγάλη ισταφία και όλες γινάσανε αζα το
 πιο σπουδίο ήτανε δίο βράδια αφού δεν είχαν
 ρέμα τα μπρατιγία φέγγανε με τις γαζοζοιπέ
 δίο και τρίς ώφα την νύχτα στο πόδη πας να
 ξεχαστούν ώφα αυτα πρέτη να ξεχαστούν νε νύχτ

ΚΥΚΛΟΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

ΓΙΟΡΤΕΣ

1. Χριστούγεννα

Μια βδομάδα πριν τα Χριστούγεννα άρχιζε το πλύσιμο των ρούχων στους λάκκους, το καθάρισμα των σπιτιών, το άλειμμα του σπιτιού με κοκκινόχρωμα. Στις 23 του Δεκέμβρη το απόγευμα οι νοικοκυρές καθάριζαν και στούμπιζαν το σιτάρι. Το σιτάρι αφού το δρόσιζαν πρώτα το τοποθετούσαν στον τρουβά³⁴ και στη συνέχεια επάνω σε κούτσουρο ή πέτρα δυο άτομα με κόπανους στα χέρια χτυπούσαν μια ο ένας μια ο άλλος με τη σειρά και κάθε λίγο και λιγάκι σταματούσαν, τίναζαν τον τρουβά και τον γύριζαν να στουμπιστεί καλά. Αποβραδīs το σιτάρι αυτό θα το σιγόβραζαν στο τσουκάλι και λίγο πριν χυλώσει το έριχναν στο ταψί και στη γάστρα και το τελικό ψήσιμο με λίγη ζάχαρη. Το σιτάρι αυτό το έτρωγαν οι ίδιοι, αλλά θα το κέρναγαν και στους ξένους που θα τους επισκέπτονταν εκείνη τη μέρα. Το έβραζαν και το σέρβιραν για να έχουν πάντα καλή σοδειά και να μην τους λείπει ποτέ το ψωμί.(Τσιανάκα Βασιλική 2004).

Τα παιδιά εκείνο το απόγευμα θα πελεκούσαν και θα ετοίμαζαν τον κόλιαντρα, ένα μακρύ ξύλο με κόκα στη μια άκρη και με σκοινί δεμένο σφιχτά για να μην φεύγει, και από την άλλη μυτερή άκρη για να περνούν οι κουλούρες, έκλεινε επίσης με σκοινί που το έριχναν θηλιά. Το ίδιο βράδυ θα έφτιαχναν τις κουλούρες για τα κουλιαντρούλια³⁵, μικρές στρογγυλές όπως είναι τα κουλούρια με κενό στη μέση για να περνούν στον κόλιαντρα.(Τσιανάκα Βασιλική 2004).

Τις κουλούρες αυτές τις έβραζαν μέσα σε μια μσούρα με αλάτι και τις πήγαιναν στην εκκλησία την Σταυροπροσκύνηση στις 5 Γενάρη. Το ψήσιμο άρχιζε λίγο μετά τα μεσάνυχτα στη χόβολη³⁶ στην πυροστιά

³⁴ τρουβάς= σακίδιο που κουβαλούσε πάντα ο τσοπάνος μαζί του

³⁵ κουλιαντρούλια= τα παιδιά που γύριζαν και λέγανε τα κάλαντα τα Χριστούγεννα

³⁶ χόβολη= στάχτη

μπροστά στο τζάκι. Και ζεστές όπως ήταν τις έδιναν στα κουλιαντρούλια που άρχιζαν να γυρίζουν στα σπίτια αμέσως μόλις λαλούσε ο κόκορας. Αργότερα μαζί με την κουλούρα τους έδιναν και χρήματα.

Την παραμονή των Χριστουγέννων την λένε Αι- Κουλέντρι και την παραμονή της Πρωτοχρονιάς Σούρβα. <<Χριστός γεννιέται κι του ψτάρι³⁷ κουλουγυρνιέται³⁸>> λέγανε χαρακτηριστικά την ημέρα αυτή. Αν κάποια κυρά δεν άνοιγε στα κουλιαντρούλια τραγουδούσαν έξω από την πόρτα της «Σ' αυτό το σπίτι που 'ρθαμε γιομάτου καλιακούδια τα μσα γιννούν, τα μσα κλουσούν, τα μσα τα βγαζν τα μάτια». Μόλις ξημέρωνε σταματούσε και το τραγούδι. Το πρωί ετοιμάζονταν να σφάξουν το γουρούνι. Μετά το σφάξιμο θα γινόταν η πρώτη τηγανιά που θα την έτρωγαν οι σφαγιάδες. Τα παιδιά περίμεναν με ανυπομονησία να πάρουν την φούσκα (την ουρήθρα από το γουρούνι) την οποία φούσκωναν, την έδεναν με κλωστή και έπαιζαν.(Γκαντάρα Ελπινίκη 2004).

Κατά τις δύο η ώρα χτυπούσε η καμπάνα και ο κόσμος πήγαινε στην εκκλησία. Τα Χριστούγεννα ήταν η γιορτή όπου οι τσοπαναράιοι γύριζαν σπίτι λούζονταν και μεταλάβαιναν. Με το που γύριζαν στο σπίτι τους περίμενε το τραπέζι που ετοίμαζαν οι νύφες. Το ποτό ήταν το κόκκινο κρασί και το φαγητό ψτάρι ,μπάμπις³⁹, σουγλημάδα⁴⁰ και ξινόγαλο ή γάλα. Έπειτα πήγαιναν στους Χριστάδες ονόματα που γιόρταζαν εκείνη τη μέρα των Χριστουγέννων.

2. Αι-Βασιλειού

Οι κάτοικοι της Άκρης την Πρωτοχρονιά την αποκαλούσαν Αι-Βασιλειού απ' τον Άγιο που γιόρταζε και όχι Πρωτοχρονιά όπως συνηθίζεται σήμερα. Το πρωί θα πήγαιναν στην εκκλησία . Στην εκκλησία λίγο πριν σχολάσει η Θεία Λειτουργία έμπαιναν τα Ραγκατζιάρια⁴¹ με νύφες και τον κουδουνιάη⁴², έκαναν το σταυρό τους , άναβαν ένα κερι και έβγαιναν έξω περιμένοντας τον αφέντη. Μόλις

³⁷ ψτάρι= μικρό γουρουνάκι

³⁸ κουλουγυρνιέται= γυρίζω συνέχεια, γυρίζω ανάποδα

³⁹ μπάμπις= φαγητό από το λίπος του γουρουνιού

⁴⁰ σουγλημάδα= παρόμοιο με το σημερινό κοκορέτσι

⁴¹ ραγκατζιάρια= αράπηδες

⁴² κουδουνιάης= το παιδί που φόραγε τα κουδούνια

σχολνούσε η Θεία Λειτουργία έβγαινε ο παπάς έξω στην αυλή και τα Ραγκατζιάρια τον τραγουδούσαν:

*``Κάτου σι' αργυρουστόλισμα κι στουν υπόγιουν τόπου,
εικεί κοιμάται δέσπουτας μι τα χαρτιά στα χέρια,
κι η κυρά η Παναιά πάει να τον ξυπνήσει
-Σηκού- σηκού βρε δέσπουτα κι μη βαργιουκοιμάσει .
Τα μοναστήρια σήμαναν κι οι νικκλησιές διαβάζουν.
Διαβάζουν τον Απόστολου , κι τ' άγιου του Βαγγέλιου``.*

Όλοι δίπλα προσπαθούσαν να πειράξουν τις νύφες και οι καπεταναίοι με τις μαχαίρες προσπαθούσαν να τους διώξουν . Τα Ραγκατζιάρια έτρεχαν , περικύκλωναν κάποιον και του τραγουδούσαν ανάλογα με την οικογενειακή του κατάσταση. Έτσι :

Σε αυτούς που έχουν κορίτσια

*``Μάνα μ' τη θυγατέρα σου , μάνα μ' τη μοναχή σου
την έλουζες, τη χτένιζες στα σύννεφα την κρύβεις.
Και σκόρπισαν τα σύννεφα και φάνηκε η κόρη.
Φάνηκαν τα σγουρά μαλλιά, τα αρχοντικά πλεξούδια.
Είδαν παπάδες κι' έκλαψαν, γερόντοι και θαυμάσαν.
Είδε κι' έναςπραματευτής κι' έπεσε να πεθάνει.
Σήκω σηκώπραματευτή μην πέφτεις να πεθάνεις .
Να ζει και να 'ναι η κόρη σας και το τραγούδι να 'χει``.*

Σε αυτούς που έχουν αγόρια

*``Ένας μορφός μορφούτσικος, μορφός και παλικάρι.
Μηλό κρατεί στα χέρια του λεμόνι στην ποδιά του.
Σκύβει φιλεί το μήλο του ρωτάει το λεμόνι.
Λεμόνι, λεμονίτσι μου θέλω να γυναικίσου.
Να σ' ορμηνέψου αγόρι μου αν θες να γυναικίσεις.*

Στα μοναστήρια τα ψηλά στα ιννιά ζωγραφισμένα.
Εκεί 'ναι μια δασκάλισσα που 'χει τρεις θυγατέρες.
Τη μια τη λένε Θωμαή την άλλη Δεσποπούλα,
την τρίτη τη μικρότερη Θανάσου μαυρομάτα.
Για πάρε τη μικρότερη κι ας είναι μαυρομάτα``.

Σε αυτούς που έχουν πρόβατα

``Εδώ σε τούτη την αυλή τη μαρμαροστρωμένη,
εδώ 'χουν χίλια πρόβατα και πεντακόσια γίδια,
εδώ έχουν και τον πειστικό τον καγκελοφρυδάτο.
Βρε πειστικέ, βρε πειστικέ, βρε καγκελοφρυδάτε.
-Το τίνος είναι τα πρόβατα το τίνος είν' τα γίδια.
-Τ' αφέντη μας τα πρόβατα, τ' αφέντη μας τα γίδια,
τ' αφέντη μας και το μαντρί με το φλουρί πλεγμένο.
Με το φλουρί με την αντρεία, με το μαργαριτάρι.
Σαν το μυρμήγκ' να περπατούν σαν το μελίτσι να βάζουν
και σαν το ζερβομέλισσο να παν να τα στρουγγιάζουν.
Αν είναι χίλια και εκατό να γίνουν τρεις χιλιάδες.
Αν είναι τρεις και τέσσερις να γίνουν δεκαπέντε.
Όσα σταλάγματα βροχής τόσα καρδάρια γάλα.
Να ζει και να 'ναι ο αφέντης μας και το τραγούδι να 'χει``.

Σε αυτούς που έχουν ξενιτεμένους

``Ξενιτεμένο μου πουλί και παραπονεμένο
η ξενιτιά σε χαίρεται κι η μάνα τον καημό της.
Τι να σου στείλω ξένη μου τι να σε προβοδίσω.
Σου στέλνω μήλο σέπεται κυδώνι μαραγκιάζει
σου στέλνω και το δάκρυ μου σ' ένα χρυσό μαντήλι.
Το δάκρυ ήταν βαφερό κι έβαψε το μαντήλι.
Σ' εννιά ποτάμια το πλείνα και πάλι δεν ξεβάφει.
Σ' εννιά τσιαίρια τ' άπλωσα και πάλι δεν στεγνώνει.
Να ζει και να 'ναι ο ξένος σας και το τραγούδι να 'χει``.

Σε αυτούς που έχουν μωρά παιδιά

``Ενά σπυρί σπυρόπουλο, σπυρί μαργαριτάρι
τρεις Βαιοπούλες το κουνούν και τρεις το κανακεύουν
και μια την άλλη έλεγε και η μια την άλλη λέει.
-Κούνα το Βαιά μ' κούνα το καλά κανάκεψε το.
Ωσπου να ρθεί η μάνα του να το καλοβυζάξει
να φέρ' το γάλα στο γυαλί το μέλι στο ποτήρι .
Να ζει και 'ναι το μικρό και το τραγούδι να 'χει``.

Σε αυτούς που έχουν παιδί στο σχολείο

``Η μάνα που 'χει έναν υγιό, μικρό και χαϊδεμένου
τον έλουζε, τον χτένιζει στο δάσκαλο τον στέλνει
κι ου δάσκαλους τον ράιζε με την χρυσή του βέργα
κι αυτό παραπουνεύτηκε, πάλι στη μάνα τ' πάει,
κι η μάνα του τουν δέχτηκε όξου μακριά στην πόρτα.
-πιδί μου που ν' τα γράμματα ,κι οπούναι το χαρτί σου;
-τα γράμματα είναι στου χαρτί κι ο νους μου πάει πέρα
περά , περά στις έμουργες περά στις μαυρουμάτοις
που 'χουν το μάτι σαν ιλιά το φρύδι σαν γαϊτάνι
του δόλιου του ματόφυλλου σαν κροσ' απού μαντήλι``.

ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΕ ΝΕΟ

``Ενας μορφός μορφούτσικος, μουρφός και παλικάρι
σ' άσπρη πιπίτσα κάθουνταν , σι στρουγγυλό λιθάρι
κι έγγραφει , κι κουντύλιαζει μι τρεις λουγιές μιλάνη.
Σιάστηκαν τα χέρια του κι έχσει τη μιλάνη
κι έβαψε τα ρούχα του τα χρυσουκεντημένα``.

ΣΤΟΝ ΠΑΤΡΑ

``Τρεις μέρες έχει δέσποτας από βαρικοιμάται
κι κάνας δεν ελόγισε να πάει να τον ξυπνήσει
μόν' η κυρά η Παναγιά με το Χριστό στα χέρια.
-Σήκου-σηκού βρε δέσπουτα κι μη βαργιουκοιμάσει.
Τα μοναστήρια σήμαναν κι οι εκκλησιές διαβάζουν.
Διαβάζουν τον Αι-Πόστολου , τουν Άγιο Κωνσταντίνου.
Αφέντη, αφεντούτσικε πέντε φουρές αφέντη.
Αν έχεις φράγκα κέρνα τα , φλουριά μην τα λυπάσει
αν έχεις κι εικοσάφραγκα δώστα στα παλικάρια
για να τα φαν για να τα πιουν για να τα τραγουδήσουν``.

ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ ΤΡΑΓΟΥΔΟΥΣΑΝ ΚΑΙ ΧΟΡΕΥΑΝ (ΣΤΑ ΤΡΙΑ)

``Αγιούς μωρέ , ν' Αγιούς Βασίλης έρχεται
Ν' Αγιούς Βασίλης έρχεται, Γενάρης ξημερώνει
Βασίλη απούθεν έρχεσαι κι απούθεν κατεβαίνεις (2)
Εγώ μωρέ , ν' εγώ απ' τα ξένα έρχομαι
Εγώ απ' τα ξένα έρχομαι κι στα δικά μου πάω (2)
Αν έ μωρέ ν' αν ερ, αν έρχεσαι απ' τη ξενιτιά
Αν έρχεσαι απ' την ξενιτιά πες μας κι ένα τρανούδι (2)
Την πα μωρέ ν' τη πα την πατηρίτσα ακούμπησα
Την πατηρίτσα ακούμπησα να πω την αλφαβήτα (2)
Κι η πα μωρέ ν' κι η πα, κι η πατηρίτσα ήταν χλουρή
Κι η πατηρίτσα ήταν χλουρή κι απώληκε κλωνάρια (2)
Κλωνά μωρέ ν' κλωνάρια χρυσοκλώναρα
Κλωνάρια χρυσοκλώναρα κι όλ' αργυρά τα φύλλα (2)
Κι όλ' αργυρά κι όλα χρυσά κι όλα μαλαματένια (2)``.

Τα Ραγκατζιάρια ξεκίναγαν από την εκκλησία και από σπίτι σε σπίτι τραγουδώντας γύριζαν όλο το χωριό.

3. Τα Φώτα-Θεοφάνια

Η λειτουργία της Βάφτισης γινότανε τα χαράματα. Ήταν η γιορτή κατά την οποία οι τρανοί παππούδες και οι πατεράδες πήγαιναν στα σφαχτά και έρχονταν στο χωριό τα ελεύθερα παλικάρια να μεταλάβουν και να κρατήσουν την εικόνα της Βάφτισης. Εκείνη τη μέρα επιτρεπόταν στις ελεύθερες κοπέλες να κατέβουν από τον επάνω γυναικωνίτη. Μετά τη Βάφτιση «βαρούσαν⁴³ τις εικόνες» (κάτι που γίνεται μέχρι και σήμερα), ένα είδος δημοπρασίας των εικόνων. Πρώτα βαρούσαν την εικόνα της Βάφτισης, μετά του Σταυρού έπειτα της Παναγίας και στη συνέχεια όλες τις άλλες. Αυτοί που έπαιρναν μέρος συνήθως έταζαν ένα αρνί, ζυγούρι κατσίκι ή κάνα ταγάρι⁴⁴ βρίζα. Όποιος έταζε τα περισσότερα, έπαιρνε την εικόνα, την γύριζε για λίγο στα εξωκλήσια και στη συνέχεια την έπαιρνε σπίτι του όπου την κράταγε ένα διάστημα. Την εικόνα της Βάφτισης τη γύριζαν τρεις φορές γύρω από την εκκλησία και στο τέλος την επέστρεφαν κι έτσι τελείωνε η λειτουργία. Οι τρανές⁴⁵ έπαιρναν αγιασμένο νερό και φεύγοντας από την εκκλησία πήγαιναν

⁴³ βαρούσα= ένα είδος δημοπρασίας

⁴⁴ ταγάρι= τενεκές

⁴⁵ τρανές= ηλικιωμένες γυναίκες

στο σπίτι, στη στάνη για να ραντίσουν τα ζωντανά και τα μαντριά. Αφού σχολνούσε η εκκλησία πήγαιναν σπίτι έτρωγαν και το δειλινό έβγαιναν για σεργιάνι⁴⁶. Τα κορίτσια έβγαιναν στο Μεσοχώρι (πλατεία του χωριού) κι έστηναν χορό τραγουδώντας(Κοντοτάσιος Αλέξανδρος 2004). Το πρώτο τραγούδι ήταν το παρακάτω:

``Σήμερα είν' τα Φώτα κι ου Φουτισμός
κι ταχιά η κυρά μας η Παναγιά
σπάργανου φουρούσει ,κιριά κρατεί
κι τουν Άγιου Γιάννη παρακαλεί
-Δύνισει Άγιου Γιάννη κι Αι-Πρόδρομην
να Θιόν βφτίσεις Θιόν πιδί
-Δύνουμει κυρά μου κι προουσκινώ
να Θιόν βαφτίσου, Θιόν ιγιό``

Οι νεαροί έβρισκαν τότε την κατάλληλη ευκαιρία να κοιτάξουν τις κοπέλες που χόρευαν. Έπειτα θα έβγαιναν και τα όργανα στο μεσοχώρι και το γλέντι κρατούσε μέχρι αργά .Γινότανε δύο κύκλοι, ξεχωριστοί. Στον εσωτερικό κύκλο οι άντρες και στον εξωτερικό κύκλο οι γυναίκες. Άλλο ένα τραγούδι που τραγουδούσαν αυτή την ημέρα είναι το παρακάτω:

``πέρα στην ανατολή και στην Ανδριανούπολη
ικεί πουλούν γλυκό κρασί
μόνο Τούρκοι το πιναν
το´ πιναν δεν πλέρουναν
κι ένας παλινίκαρους
έπινε δεν πλέρουνι
κι ο Ρωμιός τον έλεγε
Δωσ' μας τούρκι, τα' άσπρα μας
Δεν σας δίνω τ' άσπρα σας θα σας δώσω μια κυρά που,
χει αράδες τα φλουριά
Δεν τα θέλω τ' άσπρα σας

⁴⁶ σεργιάνι= βόλτα

*Έχου βλάχα απ' τα βουνά
Που' χει αράδες τα φλουριά
Κι' ναι σαν τα κρύα τα νερά.*

Χόρευαν και τραγουδούσαν μέχρι να τελειώσει το γλέντι. Συνήθως τελείωνε αργά το βράδυ. Το χορό την ημέρα των Φώτων ξεκινούσε πάντα ο ιερέας του χωριού.

4. ΑΠΟΚΡΙΕΣ

Από την γιορτή των Χριστουγέννων μέχρι και το Πάσχα η πιο σημαντική εκδήλωση ήταν αυτή της Αποκριάς.

Δυο εβδομάδες πριν τις απόκριες τα παιδιά του κάθε μαχαλά μαζεύονταν παρέες παρέες και πήγαιναν να κόψουν κέδρα, τα οποία τα φύλαγαν σε αχυρώνες. Πολλές φορές ο δυνατότερος της παρέας φύλαγα τον αχυρώνα για να μην τους αρπάξουν τα κέδρα που κουβαλούσαν με τόσο κόπο τα παιδιά

από άλλο μαχαλά. Ο αγώνας γινόταν για το ποίος μαχαλάς θα είχε τη μεγαλύτερη φωτιά και θα έσβηνε τελευταία. Η απόκριά για τους κατοίκους της Ακρης ήταν γιορτή συμφιλίωσης και αγάπης. Την Κυριακή το βράδυ τα μέλη της οικογένειας έπρεπε να συμφιλιωθούν. Πρώτα τα παιδιά θα πήγαιναν στη νούνα, στα σόια και αφού γύριζαν σπίτι συγχωρούνταν μεταξύ τους. Πρώτα πρώτα αρχίζοντας από τους παππούδες. Ποτέ δεν έδιναν το χέρι οι μεγάλοι χωρίς χρήματα. Μετά έπαιζαν το χάσκα⁴⁷. Αφού τελείωναν οι παραπάνω διαδικασίες θα έβγαιναν στη φωτιά. Γύρω από τη φωτιά μαζεύονταν όλοι μικροί και μεγάλοι. Οι άντρες μασκαρεύονταν βάφοντας το πρόσωπό τους με καπνιά από τους φούρνους και βάζοντας γυναικεία ρούχα ή ντυμένοι σαν παλιατζήδες, γύριζαν από φωτιά σε φωτιά και μπαίνοντας στο χορό τραγουδούσαν διάφορα τραγούδια τα λόγια των οποίων το περιεχόμενο σοκάρει. Οι γυναίκες χαμηλοβλεπούσες γέλαγαν κι αυτές. Τραγουδούσαν διαφορετικά τραγούδια στον καθέναν άλλο για τα κορίτσια, άλλο για τον παπα, άλλο για την παπαδιά. Το γλέντι συνεχιζόταν μέχρι να τελειώσουν τα κέδρα(Κουμαντζιά Ευθυμία 2004).

Χαρακτηριστικές φωτογραφίες απόκριας.

5. ΠΑΣΧΑ

Οι Πασχαλινές εκδηλώσεις αρχίζουν από την Κυριακή των Βαΐων όπου την ονόμαζαν Φτουχουλάζαρη. Οι κοπέλες που είχαν αποφασίσει από πριν πως θα γινόταν Λαζαρίνες μαζεύονταν στο σπίτι που θα έπαιζαν το Λάζαρη. Από

⁴⁷ χάσκα= ονομασία παιχνιδιού, χρησιμοποιούσαν για την εκτέλεση του παιχνιδιού ένα αυγό

κει θα ξεκίναγαν τραγουδώντας για να πάνε να φέρουν τσάκνα⁴⁸. Στο δρόμο τραγουδούσαν:

*``μουρή ανθήσα μυγδαλιά, μωρ' συ κουντουκρανίτσα
που γέλασεις τα ύπορα, κι ανοίξαν τα χειμώνα
δεν καρτερείς την άνοιξη, να ανθίσουν όλα αντάμα``.*

Επίσης τραγουδούσαν:

*``ιγώ τα τσάκνα ταίριαζα κι αυτή τσακνολογούσει
σηκώθκα να' ν' ανάψου τη φωτιά κι τσάκουσα τν ουρίτσα
κι γω θάρσα ήταν η ρόκα μου κι μ' έπιασει τρουμάρα
κρύψει μάνα μ' κρύψει με να μη μι βρει η ρόκα μ'
-που να σει κρύψου δεν έχου, που να σι καηπόσου
ιγώ κρασί δεν έπινα στου στόμα δεν του βάνου
λαίνα πίνου του ταχειά, σβαινα του μεσημέρι``.*

Οι Λαζαρίνες έπρεπε να είναι ελεύθερες κοπέλες και σε ηλικία γάμου. Όσες έπαιζαν το Λάζαρη έπρεπε να νηστέψουν για να μεταλάβουν την Παρασκευή το πρωί. Τα τσάκνα που θα μάζευαν οι κοπέλες τα πήγαιναν στο σπίτι όπου ντύνονταν Λαζαρίνες για να ανάψει η νοικοκυρά φωτιά να ψήσει τις πίτες για το γλέντι, μιας και το γλέντι θα γινόταν στο συγκεκριμένο σπίτι. Την Κυριακή των Βαΐων θα πήγαιναν όλες μαζί στην εκκλησία. Μετά τη Θεία Λειτουργία έβγαιναν στην πλατεία του χωριού, στο μεσοχώρι και έστηναν το χορό. Χαρακτηριστικό πασχαλιάτικο τραγούδι είναι ή Αγγελίνα.

*``όλις οι τσιούπρις στου χουρό, ν' Αγγελίνα μου
μωρ' χουρεύουν στα σαράια, ν' Αγγελίνα μου
μωρ' μαυρομάτα μου
κι η αγγελίνα η ουρφανή, ν' Αγγελίνα μου
μωρ' δουλεύει στου Γκιλέκι, ν' Αγγελίνα μου
μωρ' μαυρουμάτα μου
κι η βασιλιάς ν' αγνάντιβει, ν' Αγγελίνα μου*

⁴⁸ τσάκνα= ξερά κλαδιά

μωρ' από ψηλό σαράι, ν' Αγγιλίνα μου
μωρ' μαυρομάτα
παρακαλούσει κι έλιγει, ν' Αγγιλίνα μου
μωρ' παρακαλεί κι λέει, ν' Αγγιλίνα μου
μωρ' μαυρομάτα μου
κυρ γιε μ' να ήμαν πιδί, ν' Αγγιλίνα μου
μωρ να' μαν παλικάρι, ν' Αγγιλίνα μου
μωρ' μαυρομάτα μου
να πα να πιάσου του χουρό, ν' Αγγιλίνα μου
μωρ μπροστά στην Αγγιλίνα, ν' Αγγιλίνα μου
μωρέ μαυρομάτα μου
να πιάσου χέρι παχουλό, ν' Αγγιλίνα μου
μωρ' γιομάτου μπιλιτζίκια, ν' Αγγιλίνα μου
μωρέ μαυρομάτα
να το' βανα προυσκέφαλου, ν' Αγγιλίνα μου
μωρ' μαυρομάτα μου
μωρ τρεις μέρες και τρεις νύχτες, ν' Αγγιλίνα μου
μωρ' μαυρομάτα
τουν ύπνο δεν τουν εχόρτινα, ν' Αγγιλίνα μου
μωρ τουν ύπνου δεν χουρτένου, ν' Αγγιλίνα μου
μωρ' μαυρομάτα μου``.

Ο χορός χορεύεται από γυναίκες κυρίως. Οι στίχοι του τραγουδιού τραγουδιούνται ανά δυο, ο πρώτος αργά και ο δεύτερος πιο γρήγορα. Έτσι τα βήματα του χορού στον πρώτο στίχο είναι αργά και πηγαίνουν όλα μπροστά ενώ του δευτέρου στίχου είναι πιο γρήγορα και πηγαίνουν ένα μεγάλο και ένα μικρό. Ακολουθούσε η Μεγάλη Εβδομάδα. Εβδομάδα πένθιμη, οι γυναίκες ασχολούνταν με τις δουλείες του σπιτιού, προετοιμάζονταν για την Ανάσταση. Το δειλινό μετά την Ανάσταση μαζεύονταν οι γυναίκες στο μεσοχώρι και έστηναν το χορό, χορεύοντας και τραγουδώντας πασχαλιάρικα τραγούδια. Αρχίζε πάλι να τραγουδά ο μισός κύκλος και επαναλάμβανε τα λόγια το δεύτερο μισό του κύκλου. Την τρίτη μέρα του Πάσχα μετά την πρωινή Λειτουργία γινόταν το μεγάλο γλέντι για να ξεπροβοδήσουν την Πασχαλιά. Οι γυναίκες ήταν πάλι αυτές που θα ξεκίναγαν το χορό.

*``μωρέ έβγα- έβγα, βλάχα μου, να δεις τους Αρβανίτες
να τους ιδείς πως έρχονται πιζούρα κι καβάλα
φέρνουν τους βλάχους αμπρουστά, τουν φέρνει διμένου
τα παρακαλούσει κι ίλιγει, τα παρακαλεί κι λέει
να μη πάτει απ' του χουριό, π' τη μέση π' του μισουχώρι
μι γλέπν' οι ουχτροί κι χαίρουνται κι οι δικοί μου κλαίνε``.*

Άλλο ένα πασχαλιάτικο τραγούδι είναι η Μπίνα:

*``γι άκου το πουλί, Μπίνα μου, άκου πως λαλεί
πως μурφουλαλεί, Μπίνα μου για την άνοιξη, του χινόπουρου
για μια καλουγριά ,μπίνα μ' γιατί σέρνει του χουρό τουν καγγιλιστό κι του
γυριστό
χίλιοι διάβηναν, Μπίνα μου χίλιοι διάβηναν
την κασκάνιζαν, την κασκάνιζαν κι την έλιγαν
-όξου όξου καλουγριά, όξου όξου απ' του χουρό``.*

Η πιο σημαντική στιγμή ήταν όταν παρουσιάζονταν η ρόκα. Στο χωριό με τη ρόκα πρώτη εμφανίζονταν η γιαγιά Ασημίνα (Τσιανάκα Βασιλική 2004). Κάποια μεγάλη γυναικά σε ηλικία κρατώντας τη ρόκα και τη τλούπα από μαλλί μπαίνει στην κεφαλή του χορού και αρχίζουν να τραγουδούν και να χορεύουν:

*``μι γλέπιτε πιδάκια μου πως αγαπώ τη ρόκα
σι γλέπουμει μανούλα μου ,πως θέλτς να μας αντήσεις
γύρου γύρου μύρι ρόκα κι αργυρά είναι τα' αδράχτια``.*

Τη ρόκα τη χορεύουν όλοι με τη σειρά μπροστά στο χορό. Εκείνη τη μέρα οι άντρες παίζανε διάφορα παιχνίδια όπως: το λουρί, τα σκαμνάκια. Σήμερα το έθιμο της ρόκας έχει πλέον χαθεί, ενώ τα παιχνίδια που παίζονταν πραγματοποιούνται και σήμερα.

6. ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ

Βαθιά χαράματα <<φόντας χαράξει ή μέρα>> (Τσιανάκα Λαμπρινή 2004) μαζεύονταν τα κορίτσια και οι γυναίκες και ξεκίναγαν για τα τσιαίρια⁴⁹ να μαζέψουν λουλούδια και μάλιστα τριαντάφυλλα(Τσιανάκα Λαμπρινή 2004). Ξεκίναγαν τραγουδώντας:

*``τώρα Μάια, λουλούδι μ' του Μαιού
τώρα Μάια τώρα δρουσιά
τώρα του καλουκιράκι, μαιός μι τα λουλούδια
τώρα του καλουκιράκι, τα ίτσια τα λουλούδια
τώρα κι ουξιές λολούδι μ' του μαιου
τώρα κι ουξιές, ξένους μωρέ βόλισε
να πάει στα δικά του, μαιός μι τα λουλούδια
να πάει στα δικά του , τα ίτσια τα λουλούδια
βάνει ασήμι λουλούδι μ' του μαιού
βάνει ασήμι, μ' ασημένια πέταλα
καρφιά μαλαματένια , τα ίτσια τα λουλούδια``.*

Επίσης :

*``κάτου στα τσιαίρια, στα τσιαιρουχώραφα
Βόσκουν μούλες, βόσκουν κι άλλη μια δε βόσκει
-τι έχεις μούλα μ' τι έχεις κι δε βόσκεις
-πέθανει η αγάς μου , χαθηκε κι η κυρά μου
που 'σπιρνει του χρόνου δυο πινάκια στιάρι κι άλλα δυο κριθάρι
κι όποιος τώρα δεν σπείρει κι όποιος δε θυρίσει
φκιάνου πέντι πίτις, δικαχτώ μπουγάτσες
κι ακαλνώ όλη τη χώρα για να τη φυλέψου``.*

⁴⁹ τσιαίρια= τοποθεσία του χωριού όπου βγαίνουν λουλούδια, νάρκισσος

7. ΠΑΝΗΓΥΡΙ

Ενώ προστάτης του χωριού είναι ο Άγιος Ιάκωβος το πανηγύρι του χωριού είναι στις δεκαπέντε Αυγούστου. Και αυτό γιατί παλαιότερα δεν υπήρχε η εκκλησία το Αγίου Ιακώβου. Όταν οι κάτοικοι του χωριού ήταν στο Λιβαδερό <<όταν μας σήκουσαν κι μας πήγαν στου μόκρου, είπαμει πότε να πάμει στου χωριό κι είπαμει του δικαπινταύγουστου, κι έτσι ξεκίνησει του πανηγύρι>>(Τσιανάκα Λαμπρινή 2004).

Το πανηγύρι ήταν και είναι ο καιρός που συναντιότανε οι φίλοι και οι συγγενείς. Από διάφορα μέρη όπου ζούσαν κι εργάζονταν το πανηγύρι θα επισκέπτονταν το χωριό. Από την παραμονή του δεκαπενταύγουστου το δειλινό άρχιζε ο χορός στην πλατεία με όργανα. Όλοι μικροί και μεγάλοι, ντόπιοι και ξενοχωρίτες συμμετείχαν στο χορό <<το γλέντι κρατούσει μέχρι αργά του μούργκισμα, εστηνάμει⁵⁰ τρικούβιρτου γλέντ(ι)>>όπως λέει και μπάρμπα- Αλέξης(Κοντοτάσιος Αλέξανδρος 2004).

Σήμερα η μορφή του πανηγυριού έχει αλλάξει(Τσιανάκας Ιωάννης 2004). Τα όργανα και ο κόσμος δεν βγαίνει στην πλατεία πλέον αλλά στα καφενεία. Ο κόσμος μαζεύεται παρέες παρέες και έτσι σε παρέες σηκώνονται να χορέψουν κιάλας(Πούτας Χρήστος 2004). Η παράδοση και τα παλιά παραδοσιακά τραγούδια λείπουν πλέον από το πανηγύρι. Άτομα μεγάλης ηλικίας σπάνια να βγουν στο πανηγύρι αλλά και να βγουν θα φύγουν αρκετά νωρίς. Οι βόλτες, το σιργιάνι έχει πλέον καταργηθεί. Οι νέοι του χωριού συνήθως αυτή την ημέρα πηγαίνουν για διασκέδαση στα διπλανά χωριά. Στην ουσία το πανηγύρι και η επιτυχία του οφείλεται στον κόσμο που έρχεται από τα δίπλα χωριά. Η σαμπάνια και το ουίσκι είναι τα βασικά ποτά, ενώ οι φασαρίες τόσο με τους μουσικούς όσο με το καφενείο και μεταξύ των παρεών δεν λείπουν(Τσιανάκας Στέφανος 2004).

Το γλέντι κρατάει μέχρι αργά. Το πανηγύρι είναι σημείο συναντήσεων των ξενιτεμένων, επομένως έχει χαρακτήρα επίδειξης.

⁵⁰ εστηλνάμει= στέλναμε

Το πανηγύρι που γινόταν στο μεσοχώρι.

8. Αι –Γιάννης ο Κλήδονας

Στις 24 Ιούνη γιόρταζαν το Αι- Γιάννη τον κλήδονα. Κλήδονα για τους κατοίκους της Άκρης ήταν τα ματσάκια από αγριοβότανα που μάζευαν τα κορίτσια παραμονές του Άγιου Γιάννη. Παραμονές της γιορτής οι κοπέλες από κάθε μαχαλά μαζεύονταν στ' αλώνι της γειτονιάς και στόλιζαν το ξύλινο καρδάρι με λουλούδια από το λουλούδι που ονομάζουν αγιουγιάννη, το οποίο ανθίζει εκείνη την εποχή. Στη συνέχεια έκοβαν κλωνάρια από κορομηλιές φορτωμένα με άγουρα κορόμηλα, από δαμασκηνιές και γκουρτσιές⁵¹ καθώς και από όλα τα αγρολούλουδα που υπήρχαν εκείνη την εποχή και προπάντων αρμένια⁵², που ήταν τόσο αναγκαία κατά την περίοδο της λοχείας για τις λεχώνες. Όλα αυτά τα αγριολούλουδα τα έδεναν ματσάκια με κόκκινη κλωστή και τα έβαζαν μέσα στο καρδάρι στο οποίο είχαν προσθέσει και νερό από πηγάδι καθαρό(Κοντοτάσιου Γεωργία 2004). Μόλις τελείωνε το στόλισμα, έβαζαν το καρδάρι στη μέση από το αλώνι και άρχιζαν το χορό:

⁵¹ γκουρτσιές= άγρια αχλαδιά
⁵² αρμένια= πρασινάδα

``Άγιου Γιάννη μ' του βουτάνι
ποιος σι φύτιπει, δε σι πότισει
κι μαράγκιασεις σαν την κάτσιαδα
σαν την κάτσιαδα του χινόπουρου.
-Γριά μι φύτιπει, δε μι πότισει
κι μαράγκιασα σαν την κάτσιαδα του χινόπουρου``.

Επίσης :

``Τα Αγιουγιάννη του βουτάνι
πόσα χρόνια δε φυτρώνει
μόνο στ' βασιλιά τ' αλώνι
του μαζεύουν τα κουρίτσια κι του βάζουν στα καρδάρια
κι του γκυζιρούν στα μπιιάδια``.

Ο χορός συνεχιζόταν με διάφορα τραγούδια ώσπου να σκοτεινιάσει. Έπειτα έπαιρναν το καρδάρι στολισμένο και το πήγαιναν στα μελίτσια και το άφηναν εκεί όλο το βράδυ. Βαθιά χαράματα μαζευόταν πάλι και τραγουδώντας έβγαζαν το καρδάρι από το μπαχτσέ. Το έστηναν στη μέση από το αλώνι και το τραγουδούσαν ένα τραγούδι το οποίο χόρευαν και στη συνέχεια η πιο μεγάλη θα το κουβάλαγε στο δρόμο για τα μπιιάδια⁵³. Αυτή που κουβαλούσε το καρδάρι έπρεπε να περπατάει σιγανά και καμαρωτά. Οι άλλες τραγουδούσαν και χόρευαν στο δρόμο(Τσιανάκα Λαμπρινή 2004). Άλλο ένα τραγούδι που τραγούδαγαν στο δρόμο ήταν :

``-Πού πας, Αιγιάννη μ' μουναχέ;
-Παένου στη βρύση για νιρό
-Δα' ρθω κι γω κουντά σ' να ιδω
δα σι θουλώσου του νιρό
να παέντς στη μάνα σ' κλαίουντας
κι στουν μπαμπά σ' τσιρίζουντας``.

⁵³ μπιιάδια= πηγάδια

Μόλις έφταναν στο πηγάδι κατέβαζαν το καρδάρι και τραγουδώντας έριχναν με ένα χωματένιο κύπελλο τρία κύπελα νερό. Τραγουδούσαν και ξεκουράζονταν όλες αφού πιναν και αυτές λίγο φρέσκο νερό και δρόσιζαν λίγο το πρόσωπό τους. Μετά τα τραγούδια επέστρεφαν στο αλώνι της γειτονιάς. Εκεί αφού πάλι τραγουδούσαν και μάλιστα μετά από το παρακάτω τραγούδι, μοίραζαν το νερό.

*``κουρίτσι Γρβινιώτικου στου θέρου κατιβαίνει.
Σέρνει δρεπάνι δημοσιού, παλαμαριά ασημένα
Κι στου διμάτι ακούμπησει να κάνει του πιδί της``.*

Μαζί με το νερό μοίραζαν και τα αγριολούλουδα και τα αρμένια τα οποία τοποθετούσαν στο εικονοστάσι του κάθε σπιτιού. Με τα τραγούδια και το χορό τελείωνε και η γιορτή του Αι-Γιάννη του Κλήδουνα.

9. ΠΙΡΠΙΡΟΥΝΑ

Το έθιμο της Πιρπιρούνας γινόταν το καλοκαίρι σε περίοδο ανομβρίας. Έπαιρναν μια κοπέλα ορφανή και κατά προτίμηση ορφανή από πατέρα. Την κοπέλα αυτή αφού την έντυναν με κόκκινη φούστα και άσπρο μαντήλι, την πήγαιναν τραγουδώντας σε λάκκο με μπόλικο τρεχάμενο νερό και τη βούταγαν μέσα, ώστε να τρέχει το νερό από παντού για να ανοίξουν οι ουρανοί και να βρέξει πολύ. Μετά την τύλιγαν με πρασινάδες και αγριολούλουδα και προπάντων με φτέρες. Επάνω στις φτέρες έδεναν βατράχια. Στο κεφάλι της κοπέλας τοποθετούσαν ένα καπάκι από τσέντσερι⁵⁴ το οποίο το έδεναν με κλωστή, καλά στερεωμένο κάτω από το σαγόνι. Τραγουδώντας ξεκίναγαν για το χωριό όπου από κάθε σπίτι έβγαιναν οι νοικοκυρές και την κατέβρεχαν με νερό και της έδιναν ψωμί και αυγό. Το πιο γνωστό τραγούδι είναι:

*``πιρπιρούνα πιρπατεί κι του Θιό παρακαλεί
-Θε μου ,ρίξει μια βρουχή, μια βρουχή μια σιγανή*

⁵⁴ τσέντσερι= μικρό κατσαρολάκι

να φυτρώσουν τα χουράφια, καλαμπούκια κι στιάρια``.

Και μια παραλλαγή :

*`πирπирούνα πирπατεί
κι του Θιό παρακαλεί
Θε μου ρίξει μια βρουχή μια σιγανή
Να καρπίσουν τα χουράφια
Κι να γίνουν τ' αμπιλίκια
Μπάρις μπάρις τα νιρά
Λίμνις λίμνις τα κρασιά``.*

Αφού γύριζαν όλο το χωριό στο τέλος όλες οι κοπέλες συντρόφευαν την πирπирούνα μέχρι το σπίτι της τραγουδώντας. Με το έθιμο αυτό αρχίζει να βρέχει. Έτσι ολοκληρώνεται το έθιμο.

ΜΟΥΣΙΚΗ –ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ-ΧΟΡΟΙ

1. ΜΟΥΣΙΚΗ

Μουσικά το χωριό συγγενεύει με την ηπειρωτική και κατά κύριο λόγο τη Θεσσαλική παράδοση. Διέκρινα δυο ειδών μουσικής όσον αφορά το ρυθμό και τη μελωδία. Το ένα είναι οι ρυθμοί που συνοδεύουν ή συμπληρώνουν απλά ως μονότονα τραγούδια και το άλλο είναι αυτοσχεδιασμοί.

2. ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

Από τα μουσικά όργανα κυρίαρχο είναι η φλογέρα που την κατασκευάζουν οι ίδιοι οι κάτοικοι του χωριού από ξύλο και αργότερα από μέταλλο, σιδεροσωλήνα (Τσιανάκας Βασίλειος 2004). Οι μελαγχολικοί τόνοι της συντρόφευαν τους βοσκούς τις ώρες της απόλυτης μοναξιάς τους, όταν για μέρες ζούσαν μακριά από τις οικογένειες τους και πολλές ώρες εντελώς μόνοι

τους. Η γαλήνη του τοπίου αλλά και οι κοινωνική καημοί του τσοπάνου εκφράζονται μέσα από τους αυτοσχεδιασμούς του. Την φλογέρα έρχεται να αντικαταστήσει αργότερα το κλαρίνο, τώρα κάνουν την εμφάνισή τους και τα πρώτα μουσικά όργανα στο χωριό. Οι άνθρωποι που ασχολήθηκαν με τα μουσικά όργανα, οργανοπαίχτες δεν έμαθαν την τέχνη από δάσκαλο, αλλά πηγαίνοντας σε πανηγύρια βλέποντας και ασκούντες μόνοι τους. Οι οργανοπαίχτες του χωριού που με τη μουσικοί και το όμορφο παίξιμο διασκέδαζαν τους συγχωριανούς τους ήταν:

Τσιανάκας Γιάννης: λαούτο
Κοντατάσιος Λάμπρος: λαούτο
Γκαντάρας Αντώνιος: κλαρίνο
Πούτας Νικόλαος: βιολί .

Σήμερα τα ντραμς, το αρμόνιο οι μικροφωνικές και τα ηχεία κάνουν εμφανείς την παρουσία τους(Κοντοτάσιος Κωνσταντίνος 2004). Οι σημερινοί οργανοπαίχτες του χωριού είναι:

Τσιανάκας Γιάννης :κρουστά, ντέφι, ντραμς
Πούτας Χρήστος :κλαρίνο
Κοντοτάσιος Κωνσταντίνος :κιθάρα.

Μαζί με μουσικούς από τα διπλανά χωριά είναι αυτοί που σήμερα παρουσιάζονται στους γάμους τα πανηγύρια και τις εκδηλώσεις. Οι κάτοικοι του χωριού προτιμούν τα τοπικά όργανα. Στοιχείο που από παλιά διατηρείται μέχρι και σήμερα, χωρίς να επηρεαστεί από τίποτα.

3. ΧΟΡΟΙ

Οι κάτοικοι της Άκρης χόρευαν πολύ. Στους γάμους, τα πανηγύρια, τις θρησκευτικές γιορτές. Τις Κυριακές χόρευαν στ' αλώνια της γειτονιάς ,στο μεσοχώρι και στην τρατσιέρα⁵⁵. Σχημάτιζαν δυο χορού, έναν οι άντρες και έναν οι γυναίκες. Πρώτες έστηναν το χορό οι γυναίκες. Οι χοροί είναι κυκλικοί.

⁵⁵τρατσιέρα= τοποθεσία του χωριού, πήρε το όνομα το από το πολύ νερό που είχε στο σημείο εκείνο

Όταν χόρευαν και οι άντρες αυτοί αποτελούσαν τον εσωτερικό κύκλο, ενώ οι γυναίκες τον εξωτερικό. Δεν χόρευαν ποτέ άντρες και γυναίκες μαζί. Στην κεφαλή του γυναικείου χορού χορεύει γυναίκα ή κοπέλα που είναι κοντινή συγγενής με τον πρωτοχορευτή του αντρικού χορού. Αρχικά δεν χρησιμοποιούσαν μουσικά όργανα στο χορό αλλά οι ίδιοι τραγουδούσαν τα αντίστοιχα τραγούδια, πρώτα το πρώτο μισό του κύκλου και μετά το δεύτερο μισό του κύκλου επαναλάμβανε τους ίδιους στίχους.

Τα είδη του χορού που χορεύονταν και χορεύονται ακόμα και σήμερα είναι: τσάμικος, συρτά, μπεράτια. Από την δεκαετία του '70 εξαιτίας της μετανάστευσης και των μικτών γάμων άρχισαν να χορεύουν και χορούς από άλλα μέρη της Ελλάδας π. χ νησιά. Αξίζει να σημειώσουμε πως τα τσάμικα χορεύονται όλα στα τρία.

Παρ' όλο που οι άντρες και οι γυναίκες έχουν το ίδιο χορευτικό ρεπερτόριο και λίγα στιλιστικά χαρακτηριστικά στο χορό τους, οι γυναίκες ωστόσο διαφοροποιούνται από τους άντρες κυρίως μέσω των χορευτικών τους κινήσεων. Οι κινήσεις όμως του σώματος στη γυναίκα έπρεπε να είναι πολύ προσεκτικές και σεμνές. Η γυναίκα, η οποία έπρεπε να πάρει μέρος σε μια χορευτική εκδήλωση, έπρεπε να είναι προσεκτική όχι μόνο απέναντι στους άντρες αλλά και απέναντι στις μεγαλύτερες γυναίκες. Οι λαβές που χρησιμοποιούνται στις επιμέρους χορευτικές φόρμες, αν και έχουν συμβολική διάσταση παρουσιάζουν μια σταθερή δομή καθ' όλη τη διάρκεια της επιτέλεσης της χορευτικής φόρμας. Ο κάθε χορός έχει και το δικό του τραγούδι και αντίστροφα το κάθε τραγούδι ήταν επίσης και άλλος χορός, ως προς τη δομή της κίνησης, ενώ το χορευτικό μοτίβο ήταν κοινό σε πολλά τραγούδια.(Πανοπούλου 2001:σελ118)

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

Ο πολιτιστικός σύλλογος του χωριού με το όνομα Μ .Ε. Σ .Α (Μορφωτικό και εκπολιτιστικός σύλλογος Άκρης)ιδρύθηκε το 1980 και τα τελευταία χρόνια επαναδραστηριοποιείται. Οι νέοι προσπάθησαν να αλλάξουν τον ρυθμό της ζωής του χωριού. Σύμμαχος τους η νεανική ορμή, το όνειρο , ο ενθουσιασμός και η συλλογικότητα. Στην προσπάθεια του αυτή διοργανώνει χοροεσπερίδες, αναβίωση παραδοσιακών εθίμων π. χ Ραγκατζιάρια, Λαζαρίνες

Τα τελευταία δυο χρόνια μετά από τόσα χρόνια αδράνειας προσπαθεί να εμφανιστεί και πάλι στην επιφάνεια. Σ' αυτή την προσπάθεια πρέπει να συνδράμουμε όλοι οι κάτοικοι του χωριού για το δικό μας καλό και το καλό του τόπου.

``Η αναβίωση μπορεί να μην είναι αυτούσια, μακάρι να μπορούσαμε να την κάνουμε αυτούσια. Αλλά το ζήτημα είναι για μας να διατηρήσουμε ότι μπορούμε να διατηρήσουμε και να διασώσουμε. Από κει και μετά, το αν θα το διασώσουμε ή όχι είναι πρόκληση για όλους εσάς``.(Παπακώστας)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

ΑΠΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ:

Γκαντάρας Αντώνιος 10/04/2004
Γκαντάρα Ελπινίκη 22/10/2003
Κοντοτάσιου Γεωργία 7/05/2004
Κοντοτάσιος Αλέξανδρος 18/01/2004
Κοντοτάσιου Ιωάννα 18/01/2004
Κοντοτάσιος Κωνσταντίνος 25/02/2004
Κουμαντζιά Ευθυμία 23/2/2004
Τσιανακα Βασιλική 25/01/2004
Τσιανάκας Στέφανος 25/01/2004
Τσιανάκα Λαμπρινή 22/03/2004
Τσιανάκας Βασίλειος 22/03/2004
Τσιανάκας Ιωάννης 25/02/2004
Τέλιου Αθανασία 23/02/2004
Πούτας Χρήστος 25/02/2004

Μερακλής Μ.(1998),*Ελληνική Λαογραφία, Ήθη και Έθιμα*, ΣΤ' Έκδοση, Αθήνα, ΟΔΥΣΣΕΑΣ
Τόσκα-Κάμπα Σ.(1996),*Παραδοσιακοί χοροί, Ηπείρου- Θεσσαλίας- Στερεάς Αττικής-Εύβοιας- Πελοποννήσου*, Αθήνα, Φιλίππότη
Ζήκος Γ.- Παναγιωτοπούλου Α.(1990),*Φαινομενολογία του Ελληνικού Παραδοσιακού Χορού*, Αθήνα, ``Τελέθριον``
Παπακώστας Χ. *Σημειώσεις για την ειδικότητα παραδοσιακών χορών*